

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

POLONA MOHORIČ

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**ANALIZA DEJAVNIKOV REVŠČINE V
PODSAHARSKI AFRIKI**

Ljubljana, september 2009

POLONA MOHORIČ

IZJAVA

Študentka POLONA MOHORIČ izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. TJAŠE REDEK, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 GEOGRAFSKA OPREDELITEV PODSAHARSKE AFRIKE	2
2 GOSPODARSKA RAZVITOST PODSAHARSKE AFRIKE	3
2.1 BDP in BDP p. c.	3
2.2 Stopnja inflacije.....	5
2.3 Stopnja brezposelnosti.....	6
2.4 Pričakovana življenjska doba	7
2.5 Stopnja nepismenosti nad 15. letom.....	8
2.6 Stopnja smrtnosti dojenčkov	8
2.7 Odstotek urbanega prebivalstva	9
3 ANALIZA DEJAVNIKOV RASTI V PODSAHARSKI AFRIKI	10
3.1 Delo in človeški kapital.....	10
3.2 Kapital	15
3.3 Naravni viri	19
3.4 Tehnološki razvoj.....	26
3.5 Institucionalni okvir	30
4 RAZVOJNI CILJI MEDNARODNIH ORGANIZACIJ Z VPLIVOM NA RAZVOJ PODASAHARSKE AFRIKE	38
SKLEP	41
VIRI IN LITERATURA	43
PRILOGE	1

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Države Podsaharske Afrike</i>	2
<i>Slika 2: Stopnja izobrazbe žensk, ki so že rodile, v letu 2005 v Podsaharski Afriki</i>	12
<i>Slika 3: Stopnja izobrazbe žensk, ki še niso rodile, v letu 2005 v Podsaharski Afriki</i>	12
<i>Slika 4: Razporeditev mladih moških po delovni aktivnosti v regiji v letu 2005 (v %)</i>	13
<i>Slika 5: Razporeditev mladih žensk po delovni aktivnosti v regiji v letu 2005 (v %)</i>	13
<i>Slika 6: Akumulacija kapitala v Podsaharski Afriki kot odstotek BDP</i>	16
<i>Slika 7: Rudna bogastva Podsaharske Afrike</i>	23

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: BDP p. c. v izbranih gospodarstvih (v USD)</i>	4
<i>Tabela 2: BDP p. c. po pariteti kupne moči v izbranih gospodarstvih (v mednarodnih dolarjih)</i> 4	
<i>Tabela 3: Povprečna letna gospodarska rast v izbranih gospodarstvih (v %)</i>	5
<i>Tabela 4: Stopnja inflacije* v izbranih gospodarstvih v letu 2007 (v %)</i>	6
<i>Tabela 5: Stopnja brezposelnosti v izbranih gospodarstvih (v %)</i>	6
<i>Tabela 6: Pričakovana življenjska doba ob rojstvu v izbranih gospodarstvih (v letih)</i>	7
<i>Tabela 7: Stopnja pismenosti v izbranih gospodarstvih (v %)</i>	8
<i>Tabela 8: Stopnja smrtnosti dojenčkov na 1000 prebivalcev v izbranih gospodarstvih</i>	9
<i>Tabela 9: Odstotek urbanega prebivalstva in njegova rast v izbranih gospodarstvih v letu 2007</i> 9	
<i>Tabela 10: Kazalniki gospodarskega razvoja v izbranih gospodarstvih</i>	10
<i>Tabela 11: Stopnja vpisa v šolo po spolu v Podsaharski Afriki v letu 2005 (v %)</i>	11
<i>Tabela 12: Mladi delavci v kmetijstvu in drugih dejavnostih po zaposlitvenem statusu v letu 2005 (v %)</i>	13
<i>Tabela 13: Finančni tokovi Podsaharske Afrike v letu 2007</i>	17
<i>Tabela 14: Bruto in neto nacionalni prihranki v letu 2003 (v % BND)</i>	18
<i>Tabela 15: Koncentracija CO₂ v zraku v tonah na prebivalca in v kilotonah v letu 2005</i>	20
<i>Tabela 16: Dostop do pitne vode in sanitarij v letu 2006 v %</i>	21
<i>Tabela 17: Zaloge nafte in zemeljskega plina v izbranih državah</i>	24
<i>Tabela 18: Izbrani tehnološki kazalniki razvitosti</i>	26
<i>Tabela 19: Izdatki, namenjeni za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo v letu 2007 (v % BDP)</i>	27
<i>Tabela 20: Bruto izdatki za R&R (BIRR) v milijardah USD PPP in intenzivnost R&R (BIRR/BDP)</i>	28
<i>Tabela 21: Pojav revščine med mladimi v Podsaharski Afriki (v %)</i>	31
<i>Tabela 22: Ocenjeno povprečno število ljudi z virusom HIV ter smrti in sirot zaradi aidsa v letih 2001 in 2007</i>	36

KAZALO PRILOG

<i>Priloga 1: Države Podsaharske Afrike, ki so članice STO (38)</i>	1
<i>Priloga 2: Stopnja inflacije (v %)</i>	2
<i>Priloga 3: Razširjenost svetovnih religij v Afriki</i>	3
<i>Priloga 4: Kolonije v Podsaharski Afriki v začetku 20. stoletja</i>	4

UVOD

»Ko potuješ po cesti življenja, premaguješ nevihte, uživaš na soncu, kljubuješ viharjem, je preživetje odvisno samo od močne volje« (Dirie & Miller, 2006). Je preživetje res odvisno samo od močne volje? Ali so za to morda pomembni še kateri drugi dejavniki, kot so politični, družbeni in gospodarski? Zgolj za preživetje je morda res najpomembnejša močna volja, če pa se sprašujemo o kakovosti življenja, seveda postanejo pomembni tudi drugi dejavniki. Pri tem se je treba vprašati, kaj je pravzaprav kakovost življenja. Ali je življenje v razvitem svetu kakovostnejše, ker imamo vsega v izobilju? Ne primanjkuje nam hrane, vode, imamo visoko razvito tehnologijo, ki je dostopna na vsakem koraku. So Afričani nerazviti, ker jim vsega tega primanjkuje? Kaj pa kultura, duhovnost? Pričujoča dejstva so jasna: Podsaharska Afrika ali črna Afrika se vrti v začaranem krogu revščine. Revna je v materialnem smislu in v smislu gospodarskega razvoja, če pa govorimo o kulturi in duhovnosti, je bogatejša od marsikatere razvite države.

Številni imajo zelo negativno, lahko bi rekli celo zaničevalno mnenje o Afričanih in njihovem načinu življenja. Presenetila me je izjava znanca o tem, kaj je problem gospodarskega razvoja Afrike: »Problem razvoja v Afriki ni v ničemer drugem kot v njih samih. Malo manj naj plešejo in več delajo!« Znanec seveda ni edini, ki tako razmišlja. Tudi mediji velikokrat prikrojijo pravo resnico. Spomnimo se samo globalne vojne proti somalijskim piratom, ki so »strah in trepet« pomorščakov, v resnici pa samo branijo tisto, kar je njihovo, pred roparskimi gospodarskimi velesilami. Vsa ta vprašanja, na katera je težko odgovoriti, ter nevednost in zaničevalno mišljenje številnih ljudi so me spodbudila k pisanju pričujočega diplomskega dela, katerega poglobitni namen je ugotoviti, zakaj je Podsaharska Afrika najrevnejša regija na svetu, kakšno je dejansko stanje gospodarske razvitosti tega območja in kateri so najpomembnejši vzroki takšnega stanja.

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri dele. V prvem delu je prikazana geografska opredelitev Podsaharske Afrike. Zajema države, ki spadajo v regijo (povzeto po opredelitvi Svetovne banke), ter nekatere splošne značilnosti regije. V drugem delu se bom osredotočila na kazalnike gospodarske razvitosti in s tem prikazala dejansko stanje v regiji. Upoštevala bom naslednje gospodarske in makroekonomske kazalnike: BDP in BDP na prebivalca, stopnja inflacije, stopnja brezposelnosti, pričakovana življenjska doba, stopnja nepismenosti nad 15. letom starosti, stopnja smrtnosti dojenčkov ter odstotek urbanega prebivalstva. V tem delu bom povzela stanje v regiji. Tretji del vsebuje analizo vzrokov obstoječega stanja v regiji. Tako bom analizirala posamezne dejavnike rasti, kot so delo in človeški kapital, kapital, naravni viri, tehnološki razvoj in institucionalni okvir, ter prikazala, kakšno je njihovo stanje. V četrtem delu se bom osredotočila na razvojno pomoč organizacij, ki imajo vpliv na razvoj regije. Opredelila se bom predvsem na razvojne cilje, ki so si jih zadale organizacije, da bi regiji pomagale pri gospodarskem razvoju in odpravi revščine.

1 GEOGRAFSKA OPREDELITEV PODSAHARSKE AFRIKE

Z geografskega stališča je Podсахarska Afrika regija oziroma območje, ki leži južno od puščave Sahara, vključuje pa tudi države Severovzhodne, Vzhodne in Zahodne Afrike. Države Podсахarske Afrike so (glej sliko 1): Angola, Benin, Bocvana, Burkina Faso, Burundi, Centralnoafriška republika, Čad, Demokratična republika Kongo, Ekvatorialna Gvineja, Eritreja, Etiopija, Gabon, Gambija, Gana, Gvineja, Gvineja Bissau, Južnoafriška republika, Kamerun, Kenija, Komori, Lesoto, Liberija, Madagaskar, Malavi, Mali, Mauritius, Mavretanija, Mozambik, Namibija, Niger, Nigerija, Republika Kongo, Ruanda, Sao Tome in Principe, Sejšeli, Senegal, Sierra Leone, Slonokoščena obala, Somalija, Sudan, Svazi, Tanzanija, Togo, Uganda, Zambija, Zelenortski otoki in Zimbabve.

Slika 1: Države Podсахarske Afrike

Vir: *The World Bank, Africa – Countries, 2009.*

Države Podсахarske Afrike so članice Afriške unije, mednarodne organizacije, ki je bila ustanovljena 9. julija 2002, da bi na črni celini širila demokracijo in človekove pravice ter prispevala k njenemu razvoju. Za razvoj se zavzema predvsem s povečevanjem tujih investicij v okviru programa New Partnership for Africa's Development (NEPAD). Članice Unije so vse afriške države z izjemo Maroka. Države Podсахarske Afrike so prav tako članice Svetovne trgovinske organizacije (STO), ki je bila ustanovljena 1. januarja 1995. V organizacijo je včlanjenih 153 držav, od tega 38 držav Podсахarske Afrike (glej prilogo 1). Pomembnejše naloge organizacije so posredovanje pri trgovinskih pogajanjih, reševanje trgovinskih sporov, sprejemanje trgovinskih sporazumov, nadzorovanje nacionalnih trgovinskih politik in sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami (STO, 2009).

Leta 2008 je na svetu živel 6 milijard 707 milijonov ljudi, od tega jih je v Afriki živel 973 milijonov oziroma 14,5 % svetovnega prebivalstva. Na svetu živi milijardo 200 milijonov ljudi, starih od 15 do 24 let, od tega jih kar približno 87 % živi v državah v razvoju (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Prebivalci Podsaharske Afrike se vsakodnevno spopadajo s trdim in neusmiljenim življenjem. Njihov način življenja se še vedno zelo razlikuje od življenja v razvitem svetu. Večina prebivalcev živi v ruralnih naseljih, ukvarjajo se s kmetijstvom in živinorejo, zelo majhno pa je število tistih, ki jih ne pesti revščina. Tako kot prebivalci razvitega sveta se tudi prebivalci Podsaharske Afrike spopadajo z gospodarskimi problemi, kot sta na primer brezposelnost in inflacija, poleg tega pa imajo občutno več političnih in družbenih težav kot razviti svet. V Afriki divjajo številne vojne, zdravstveni sistem je zelo slab, primanjkuje vode in hrane itd. Lahko bi naštevala še številne druge težave, s katerimi se spoprijemajo Afričani, vendar kazalniki gospodarskega razvoja, ki so opisani v nadaljevanju, dovolj nazorno kažejo gospodarske, politične in družbene razmere v Podsaharski Afriki.

2 GOSPODARSKA RAZVITOST PODSAHARSKE AFRIKE

»Začetnik ekonomske znanosti Adam Smith bi rekel, da je problem gospodarskega razvoja 'bogastvo narodov'. (...) Zato se predmet gospodarskega razvoja ukvarja s problematiko bogastva in revščine, s proizvodnjo in razdelitvijo, z razlago in s politiko razvoja. Razvoj je po eni strani cilj, po drugi strani sredstvo, po tretji strani spremljajoči pojav človekove oziroma družbene dejavnosti« (Senjur, 1999, str. 3).

Razlike v gospodarskem razvoju med državami obstajajo že od nekdaj. Nekaterim državam se je uspelo hitro razvijati in postati gospodarsko razvite (nekatero so postale celo gospodarske velesile), druge pa so zaostale v razvoju, zato jih uvrščamo med t. i. države v razvoju (med te spadajo tudi države Podsaharske Afrike). Vendar pa je težko postaviti ločnico, kdaj neka država še spada med države v razvoju in kdaj med razvite države. Zato se pojavljajo številne težave pri merjenju gospodarske razvitosti, saj moramo, če hočemo dobiti realne podatke, primerjati države med seboj v določenem obdobju in z ustreznim kazalnikom gospodarske razvitosti. V svetu sta kot kazalnika gospodarske razvitosti najpogosteje uporabljena bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) in bruto domači proizvod na prebivalca (v nadaljevanju BDP p. c.), čeprav to nista edina kazalnika, ki prikazujeta stopnjo razvitosti. V nadaljevanju bom predstavila stanje makroekonomskih in gospodarskih kazalnikov gospodarske razvitosti v Podsaharski Afriki.

2.1 Bruto domači proizvod in gospodarska rast

Bruto domači proizvod, ki je poglavitno merilo ekonomske aktivnosti, je vrednost vseh proizvedenih končnih dobrin in storitev v gospodarstvu v določenem obdobju. Za mednarodno

primerljivost gospodarske razvitosti pa je najpogosteje uporabljen BDP na prebivalca oziroma BDP p. c., saj izloči vpliv različnega števila prebivalstva med državami. BDP p. c. pomeni, da je vrednost proizvoda primerjana s številom prebivalstva določene države (Senjur, 1999, str. 6).

Tabela 1: BDP p. c. v izbranih gospodarstvih (v USD)

	2000	2007
Podsaharska Afrika	531	1.122
Afrika	739	1.405
Države v razvoju	1.400	2.274
EU	17.493	33.906
Svet	5.202	8.302
Razvite države	25.398	38.067

Vir: UNCTAD Handbook of Statistics Online, 2008.

Podsaharska Afrika je regija z najnižjim BDP p. c. Pet držav Podsaharske Afrike je imelo leta 2005 BDP p. c. več kot 5.000 USD, sedem jih je imelo od 2.000 USD do 5.000 USD, štiriintrideset pa manj kot 2.000 USD. Med zadnjimi je bil BDP p. c. manj kot 1.000 USD kar v polovici držav (UNCTAD, 2008). Leta 2007 je bil tako BDP p. c. držav Podsaharske Afrike 1.122 USD oziroma dvakrat nižji od BDP p. c. držav v razvoju. Realno stanje v Podsaharski Afriki je nazorno prikazano v tabeli 1.

Tabela 2: BDP p. c. po pariteti kupne moči v izbranih gospodarstvih (v mednarodnih dolarjih)

	2007
Podsaharska Afrika	1.976
Afrika	2.652
Države v razvoju	4.968
EU	32.543
Svet	9.896
Razvite države	36.017

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

Za boljšo mednarodno primerljivost je v rabi BDP p. c. po pariteti kupne moči, ki je temeljni kazalnik dosežene ravni razvoja držav, posredno pa prikazuje tudi povprečno življenjsko raven prebivalcev. Iz tabele 2, ki prikazuje raven BDP p. c. po pariteti kupne moči v letu 2007 v mednarodnih dolarjih,¹ je razvidno, da je BDP p. c. po pariteti kupne moči v Podsaharski Afriki veliko nižji kot v državah v razvoju, ta podatek pa nazorno kaže, kako zelo nerazvita je regija. Čeprav je bila povprečna vrednost BDP p. c. po pariteti kupne moči v letu 2007 v državah v razvoju 4.968 mednarodnih dolarjev, je bila ta vrednost v Podsaharski Afriki le 1.976 mednarodnih dolarjev. BDP po pariteti kupne moči (v letu 2005) Podsaharske Afrike dosega le 2,4 % svetovnega gospodarstva oziroma preračunano po tekočih cenah 1,5 %. Največji

¹ Mednarodni dolar je valuta, s katero bi v navedeni državi kupil primerljivo količino blaga in storitev, kot bi jih z USD kupil v ZDA (Svetovna banka, 2009).

podсахarski gospodarstvi sta Južnoafriška republika in Nigerija, ki skupaj dosejata skoraj polovico BDP-ja Podсахarske Afrike, čeprav imata le približno četrtino prebivalstva te regije (Svetovna banka, 2009).

Pomemben kazalnik gospodarske razvitosti, ki izhaja iz BDP, je gospodarska rast. Gospodarsko rast merimo s stopnjo rasti BDP, računano v cenah izbranega baznega leta. Letna gospodarska rast v Podсахarski Afriki se povprečno povečuje, vendar z nekaterimi izjemami. Po podatkih UNCTAD-a (2008) je bila gospodarska rast regije v obdobju od 1970–1980 3,3 %, v obdobju 1980–1990 2,1 %, v obdobju 1995–2000 3,4 %, v obdobju 2000–2005 4,8 %, leta 2006 5,9 %, leta 2007 pa je bila gospodarska rast najvišja, in sicer 6,2 %. Tabela 3 prikazuje primerjavo gospodarske rasti med izbranimi gospodarstvi v letih 2000 in 2007. Države Podсахarske Afrike z najnižjim BDP p. c. so v letu 2007 z nekaterimi izjemami dosegale pozitivno rast, in sicer: Burundi 3,6 %, Demokratična republika Kongo 6,3 %, Gvineja Bissau 4,7 %, Liberija 9,4 % in Zimbabve –5,0 %. Najvišjo rast sta leta 2007 dosegla Angola s 17,8 % in Sudan z 11,6 %, najnižjo oziroma najvišjo negativno rast pa Zimbabve z –5,0 % in Somalija z –3,5 % (UNCTAD, 2008).

Tabela 3: Povprečna letna gospodarska rast v izbranih gospodarstvih (v %)

	2000	2007
Podсахarska Afrika	3,4	6,2
Afrika	3,2	5,9
Države v razvoju	5,5	7,3
EU	3,9	2,8
Svet	4,2	3,8
Razvite države	3,7	2,5

Vir: UNCTAD Handbook of Statistics Online, 2008.

2.2 Stopnja inflacije

Inflacija prikazuje splošno rast ravni cen, stopnja inflacije pa je odstotno povečanje ravni cen v določenem obdobju. Odnos med inflacijo in gospodarsko rastjo je lahko pozitiven samo, če je stopnja inflacije nizka, če je stopnja inflacije visoka, pa to negativno vpliva na gospodarsko rast.

Po podatkih Svetovne banke (2009) je bila leta 2007 inflacija v Podсахarski Afriki na letni ravni 6,5 %. Iz tabele 4, ki prikazuje primerjavo med izbranimi gospodarstvi v letu 2007, je razvidno, da je imela Podсахarska Afrika višjo stopnjo inflacije tako od Afrike (tam je bila inflacija na letni ravni 5,4 %) kot tudi od povprečne stopnje inflacije držav v razvoju (inflacija na letni ravni je bila 6,0 %). Primerjava inflacije po vsem svetu je bolj slikovito prikazana na sliki v prilogi 2.

Tabela 4: Stopnja inflacije* v izbranih gospodarstvih v letu 2007 (v %)

	2007
Podsaharska Afrika	6,5
Afrika	5,4
Države v razvoju	6,0
EU	2,4
Svet	4,3
Razvite države	2,5

Legenda: *Stopnja inflacije je merjena z implicitnim deflatorjem letne stopnje rasti BDP-ja. Implicitni deflator je razmerje med BDP-jem v tekoči lokalni valuti in BDP-jem v stalni lokalni valuti (Svetovna banka, 2009).

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

2.3 Stopnja brezposelnosti

Brezposelnost je eden izmed osrednjih makroekonomskih problemov. Stopnja brezposelnosti je delež delovne sile, ki nima oziroma ne more najti zaposlitve, in je pogosto tudi merilo uspešnosti makroekonomske politike.²

Tabela 5: Stopnja brezposelnosti v izbranih gospodarstvih (v %)

	2005
Podsaharska Afrika	12,6*
Afrika	-
Države v razvoju	6,7 (2004)
EU	9,0
Svet	6,7 (2004)
Razvite države	6,3

Legenda: *Svetovna banka (2009) je povprečje izračunala na podlagi 14 držav v regiji, in sicer: Burundi, Gana, Gvineja, Kamerun, Kenija, Malavi, Mavretanija, Mozambik, Nigerija, Sao Tome in Principe, Sierra Leone, Slonokoščena obala, Uganda, Zambija.

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

Eden izmed največjih problemov Podsaharske Afrike je brezposelnost mladih.³ Od skupnega števila prebivalstva je 62 % ljudi mlajših od 25 let, po podatkih Svetovne banke (2009) pa so brezposelni kar trije od petih mladih. Mladi tako obsegajo 36,9 % delovne populacije in 59,5 % vseh brezposelnih, ta odstotek pa je občutno višji od svetovnega povprečja, ki je 43,7 %.

² Obseg delovne sile vključuje zaposlene in brezposelne aktivne prebivalce določene države. Po merilih Mednarodnega urada za delo (International Labour Office – ILO) morajo biti za to, da je oseba šteta kot brezposelna, izpolnjeni trije pogoji, in sicer: oseba je brez dela, stalno je na razpolago za delo in išče delo v tem obdobju. Stopnja brezposelnosti je delež delovne sile brez zaposlitve. Torej je stopnja brezposelnosti opredeljena kot število brezposelnih oseb glede na delovno silo.

³ Kot mladi so šteti ljudje, stari od 15–24 let.

Brezposelnost je prav tako odvisna od okolja in stopnje dosežene izobrazbe. Najpogostejša je v urbanih naseljih in je višja pri ljudeh z višjo stopnjo izobrazbe. Svetovna banka (2009) navaja, da je brezposelnost tistih s končano srednjo šolo povprečno trikrat večja od brezposelnosti tistih, ki nimajo nikakršne formalne izobrazbe. Povprečna brezposelnost v vseh državah Podsaharske Afrike⁴ je bila v obdobju od leta 1994–2003 v urbanem okolju 13,4 %, v ruralnem pa 6,6 %. Prav tako se brezposelnost razlikuje glede na spol. Iz podatkov Svetovne banke (2009) je moč razbrati, da sta brezposelnost in neaktivnost večji pri mladih ženskah kot pri mladih moških, saj sta bili povprečna brezposelnost in neaktivnost v celotni regiji Podsaharske Afrike⁵ v obdobju od leta 1994–2003 pri moških 62,6 %, pri ženskah pa 66,3 %. Iz tabele 5 je razvidno, da je bila leta 2005 stopnja brezposelnosti v Podsaharski Afriki v primerjavi s stopnjo brezposelnosti v državah v razvoju in v preostalem svetu še vedno zelo visoka.

2.4 Pričakovana življenjska doba

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu kaže, koliko let življenja lahko pričakujejo ljudje, rojeni določenega leta. Zaradi razvoja gospodarstva in zdravstva ter zaradi zdravega načina življenja se vse bolj podaljšuje tudi pričakovana življenjska doba. Zaradi tega se nenehno povečuje število starejših ljudi, ki prejemajo pokojnino, glede na to pa bodo morali aktivni ljudje v prihodnosti podpirati več upokojencev.

Iz podatkov UNCTAD-a (2008) (tabela 6) je razvidno, da se pričakovana življenjska doba ob rojstvu podaljšuje in da je povprečna življenjska doba zdaj približno 66 let. Od tega povprečja pa občutno odstopata Afrika in Podsaharska Afrika. Leta 2000 je bila pričakovana življenjska doba v Afriki 49,9 leta in se do 2007 ni spremenila, v Podsaharski Afriki pa je bila leta 2000 47 let, a se je do leta 2007 še nekoliko znižala, in sicer na 46,7 leta.

Tabela 6: Pričakovana življenjska doba ob rojstvu v izbranih gospodarstvih (v letih)

	2000	2007
Podsaharska Afrika	47,0	46,7
Afrika	49,9	49,9
Države v razvoju	62,5	64,5
EU	77,9	79,6
Svet	64,6	66,5
Razvite države	77,4	79,2

Vir: UNCTAD Handbook of Statistics Online, 2008.

⁴ Svetovna banka (2009) je povprečje izračunala na podlagi podatkov iz 14 držav v regiji, in sicer: iz Burundija, Gane, Gvineje Bissaua, Kameruna, Kenije, Malavija, Mavretanije, Mozambika, Nigerije, Sao Tomeja in Principa, Siere Leone, Slonokoščene obale, Ugande in Zambije.

⁵ Glej opombo 4.

2.5 Stopnja nepismenosti nad 15. letom

Splošna pismenost je pomemben dejavnik gospodarskega razvoja, saj zmanjšuje stroške razširjanja informacij, hkrati pa je tudi eden izmed kazalnikov izobraženosti prebivalstva. Pismen in izobražen delavec bo prej in lažje razumel delovno nalogo (Senjur, 1990, str. 197). Izobraževanje je lahko pasivni ali aktivni dejavnik razvoja. Kot pasivni dejavnik se izobraževalni sistem pojavlja v vlogi tistega, ki priskrbi različne vrste strokovnih delavcev, potrebnih za gospodarski razvoj. V tem smislu so zelo pomembne tudi investicije v izobraževanje. Kot aktivni dejavnik pa izobraževalni sistem sodeluje pri transformaciji obstoječe ekonomske strukture za pospešitev gospodarskega razvoja.

Po podatkih ILO (2006) je bila leta 2002 v Podsaharski Afriki več kot tretjina mladih nepismenih, stopnja nepismenosti pa se spreminja glede na območje bivanja. Prebivalci urbanih naselij imajo boljše možnosti za izobraževanje, zato je stopnja nepismenosti v teh naseljih nižja kot v ruralnih. Kot primer lahko navedem stopnjo nepismenosti v Etiopiji, kjer je nepismenih 97,7 % mladih, ki živijo v ruralnih naseljih, 74,9 % migrantov iz ruralnih v urbana naselja in 57 % mladih v urbanih naseljih (Svetovna banka, 2009). Tabela 7 prikazuje stopnjo pismenosti v letu 2005. Tedaj je bila stopnja pismenosti v vsem svetu 82 %, v razvitih državah celo 99 %, v Podsaharski Afriki pa je bila zgolj 59 %, torej občutno pod povprečjem.

Tabela 7: Stopnja pismenosti v izbranih gospodarstvih (v %)

	2005
Podsaharska Afrika	59
Afrika	68
Države v razvoju	79
EU	-
Svet	82
Razvite države	99

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

2.6 Stopnja smrtnosti dojenčkov

V demografski statistiki poznamo dve stopnji smrtnosti oziroma mortalitete, in sicer splošno ter specifično. Stopnja smrtnosti dojenčkov velikokrat pokaže stanje v zdravstvenem sistemu in v končni fazi tudi stanje gospodarstva določene države. Po mnenju Unicefa je večina smrti posledica revščine, slabega zdravja in slabe prehrane mater, infekcij ter slabe zdravstvene oskrbe.

V Podsaharski Afriki je število umrlih dojenčkov še vedno visoko, vendar se stanje na tem področju počasi izboljšuje. Tako je bilo leta 2000 na tisoč prebivalcev 105,2 smrti med dojenčki, do leta 2007 pa se je ta številka zmanjšala na 93,3 smrti. Kljub temu so te številke še vedno visoko nad svetovnim povprečjem, ki je bilo v letu 2007 49,7 smrti, občutna razlika pa je z

razvitim svetom, v katerem je bilo leta 2007 le 5,5 smrti dojenčkov na tisoč prebivalcev (tabela 8).

Tabela 8: Stopnja smrtnosti dojenčkov na 1000 prebivalcev v izbranih gospodarstvih

	2000	2007
Podsaharska Afrika	105,2	93,3
Afrika	98,8	86,9
Države v razvoju	64,0	54,5
EU	7,1	5,4
Svet	58,4	49,7
Razvite države	6,8	5,5

Vir: UNCTAD Handbook of Statistics Online, 2008.

2.7 Odstotek urbanega prebivalstva

Odstotek urbanega prebivalstva nam pove, koliko odstotkov prebivalcev neke države živi v mestih. V razvitih državah je ta odstotek višji od 50 %, v nerazvitih državah pa je precej nižji.

Število urbanega prebivalstva se iz leta v leto povečuje, kljub temu pa 70 % mladih še vedno živi v ruralnih naseljih, saj jim urbana naselja ne zagotavljajo zaposlitve. Poglavitna razloga za selitev v urbana naselja sta beg pred revščino in iskanje boljših priložnosti. Kot primer lahko vzamemo Etiopijo (2005), saj je v tej državi kar 53 % migrantov iz ruralnih v urbana naselja mladih. Za selitev se jih je 57 % odločilo zaradi boljših možnosti za izobraževanje in 22 % zaradi iskanja zaposlitve. Vendar se ti mladi teže zaposlijo in so bolj verjetno brezposelni in neaktivni kot njihovi »nemigrantski« vrstniki (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Tabela 9: Odstotek urbanega prebivalstva in njegova rast v izbranih gospodarstvih v letu 2007

	Urbano prebivalstvo v %	Letna rast urbanega prebivalstva v %
Podsaharska Afrika	35,9	3,7
Afrika	39,3	2,3
Države v razvoju	44,3	2,3
EU	73,3	0,8
Svet	49,5	2,0
Razvite države	77,5	1,0

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

V Podsaharski Afriki je odstotek urbanega prebivalstva zelo nizek, kljub temu (ali morda prav zaradi tega) pa ima eno izmed najvišjih stopenj rasti urbanega prebivalstva. Tako je bilo leta 2007 v celotni regiji le 35,9 % urbanega prebivalstva, njegova rast pa je bila kar 3,7 % oziroma za 1,4 odstotne točke višja kot v državah v razvoju in za 2,9 odstotne točke višja od svetovnega povprečja (tabela 9).

Če povzamemo vse kazalnike gospodarskega razvoja v letu 2007 (tabela 10), ugotovimo, da Podsaharska Afrika še vedno zelo zaostaja v gospodarskem razvoju, večina kazalnikov pa je tudi pod povprečjem držav v razvoju. Tako na primer za državami v razvoju zaostaja pri vseh kazalnikih gospodarskega razvoja, razen pri letni rasti urbanega prebivalstva. BDP p. c. in BDP p. c. po pariteti kupne moči sta izjemno nizka, to pa nam pove, da veliko ljudi živi v revščini. Kot je nasploh značilno za države v razvoju, pa je gospodarska rast dokaj visoka in celo presega svetovno povprečje. Prav tako niso vzpodbudni niti podatki o visokih stopnjah brezposelnosti (2005) in smrtnosti dojenčkov ter o nizkih stopnjah pismenosti in urbanega prebivalstva. Na podlagi teh kazalnikov lahko sklenemo, da je Podsaharska Afrika daleč od gospodarske razvitosti in da bo v izboljšanje življenjskih in gospodarskih standardov tega območja treba vložiti še veliko truda in energije.

Tabela 10: Kazalniki gospodarskega razvoja v izbranih gospodarstvih

	Podsaharska Afrika	Afrika	Države v razvoju	EU	Svet	Razvite države
BDP p. c. v USD (2007)	1.122	1.405	2.274	33.906	8.302	38.067
BDP p. c. po pariteti kupne moči (2007)	1.976	2.652	4.968	32.543	9.896	36.017
Gospodarska rast v % (2007)	6,2	5,9	7,3	2,8	3,8	2,5
Stopnja inflacije v % (2007)	6,5	5,4	6,0	2,4	4,3	2,5
Brezposelnost v % (2005)	12,6	-	6,7(2004)	9,0	6,7(2004)	6,3
Pričakovana življenjska doba v letih (2007)	46,7	49,9	64,5	79,6	66,5	79,2
Stopnja pismenosti v % (2005)	59	68	79	-	82	99
Stopnja smrtnosti dojenčkov na 1000 prebivalcev (2007)	93,3	86,9	54,5	5,4	49,7	5,5
Urbano prebivalstvo v % (2007)	35,9	39,3	44,3	73,3	49,5	77,5
Letna rast urbanega prebivalstva v % (2007)	3,7	2,3	2,3	0,8	2,0	1,0

Vir: The World Bank, Data & Statistics 2009 in UNCTAD Handbook of Statistics Online 2008.

3 ANALIZA DEJAVNIKOV RASTI V PODSAHARSKI AFRIKI

Gospodarski razvoj povečuje življenjski standard ljudi, kako to občutijo različne družbene skupine, pa je odvisno od politične in družbene ureditve posamezne države. Pomembni dejavniki rasti v Podsaharski Afriki so delo in človeški kapital, naravni viri, kapital, tehnološki razvoj in institucionalni okvir. Na gospodarstvo lahko vplivajo pozitivno in spodbujajo ustvarjalnost, fleksibilnost ter motiviranost, seveda pa lahko družbo obsodijo tudi na gospodarski zastoj.

3.1 Delo in človeški kapital

Delo pomeni človeško energijo oziroma energijo delovne sile. Delo merimo z delovnimi urami, meseci ali leti. Delimo ga na enostavno in kvalificirano delo, pri tem pa enostavno delo obsega preprosta ročna dela, za katera ni potrebna šolska izobrazba. Hkrati to delo pogosto pomeni tudi osnovno enoto mere za primerjanje dela. Za razliko od enostavnega dela vsebuje kvalificirano

delo tudi človeški kapital, to je pridobljeno znanje in usposobljenost posameznika za učinkovitejše upravljanje dela. Cena dela je plača, to je plačilo posamezniku za opravljeno delo. Posledica kvalificiranosti dela so razlike v plačah (Senjur, 1999, str. 10).

V zvezi s človeškim kapitalom se zdi najpomembnejša stopnja izobrazbe prebivalcev, saj na podlagi izobrazbe in pridobljenega znanja ljudje iščejo delo oziroma delo išče njih. V primerjavi z vsemi regijami sveta je stopnja dokončanja osnovne šole najnižja prav v Podsaharski Afriki, saj je bila ta leta 2005 samo 60 %.⁶ Še več pa nam pove podatek, da je bila leta 2002 nepismena kar tretjina mladih v tej regiji (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

V Podsaharski Afriki je izobraževanje odvisno predvsem od demografskih dejavnikov, pri katerih sta v ospredju zlasti spol in okolje. Še vedno se šola več moških kot žensk in več prebivalcev urbanih kot ruralnih naselij. Ker imajo prebivalci urbanih naselij boljše možnosti za izobraževanje, ostanejo dalj časa v šoli, zato se tudi pozneje zaposlijo kot prebivalci ruralnih naselij. Tako se je na primer leta 2005 v Burundiju šolalo 57 % otrok iz urbanega in le 23 % otrok iz ruralnega okolja, v Kamerunu se je šolalo 48 % otrok iz urbanega in 24 % otrok iz ruralnega okolja, v Mozambiku pa 30 % otrok iz urbanega in zgolj 15 % otrok iz ruralnega okolja (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Tabela 11: Stopnja vpisa v šolo po spolu v Podsaharski Afriki v letu 2005 (v %)

	Osnovna šola	Srednja šola	Visokošolski zavodi
Moški (bruto*)	99	35	6
Ženske (bruto)	87	28	4
Moški (neto**)	71	28	-
Ženske (neto)	65	23	-

Legenda: *Stopnja bruto vpisa je razmerje med skupno prijavo ne glede na starost, temveč glede na število prebivalstva v starostni skupini, ki se uradno ujema s stopnjo izobrazbe (Svetovna banka, 2009).

** Stopnja neto vpisa je razmerje vpisa otrok v šole v starosti, ki temelji na Mednarodni standardni klasifikaciji o izobraževanju (1997), glede na populacijo ustrezne uradne šolske starosti (Svetovna banka, 2009).

Vir: The World bank, Africa Development indicators 2008/2009, str 9, tabela 8.

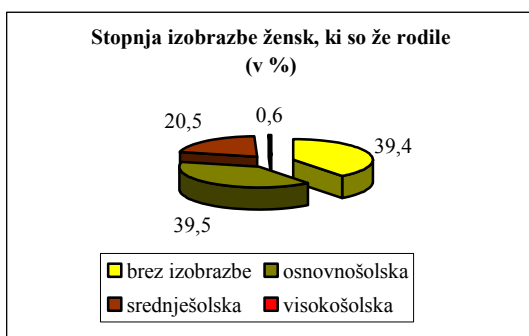
V Podsaharski Afriki je bila leta 2005 stopnja vpisa žensk v šole (tabela 11) nižja kot stopnja vpisa moških. Še vedno je zelo nizek odstotek vpisa tako v srednjo šolo kot tudi na visokošolske zavode. Ob upoštevanju odstotka otrok, vpisanih v osnovno šolo v primerni starosti, pa je še vedno prenizek tudi vpis v osnovno šolo (leta 2005 je bilo v osnovno šolo vpisanih samo 71 % dečkov in 65 % deklic). Prav tako kot je nižja stopnja vpisa žensk v šole, je nižja tudi pričakovana doba njihovega šolanja. Ta je na primer v Nigru 2,9 leta (2002) in v Demokratični republiki Kongo 4,4 leta (1999), vendar je na Mauritiusu 11,7 leta (2002) in v Južnoafriški

⁶ Stopnja dokončanja osnovne šole v drugih regijah v razvoju v letu 2005: 91 % v regiji Bližnji vzhod in Severna Afrika, 98 % v regiji Vzhodna Azija in Pacifik ter 99 % v regiji Latinska Amerika in karibske države (Svetovna banka, 2009).

republikli 12,4 leta (2001). Prav tako je pričakovana stopnja izobrazbe pri ženskah, ki so že rodile, nižja od pričakovane stopnje izobrazbe pri tistih ženskah, ki še niso rodile (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

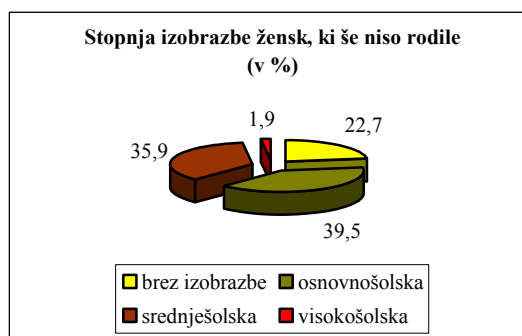
Izobraževanje je tesno povezano z možnostmi zaposlovanja, zato je dostop do osnovnega izobraževanja učinkovito sredstvo v boju proti otroškemu delu⁷ in izkoreninjenju revščine. Kljub temu da se je vpis v osnovno šolo v zadnjih letih povečal, pa je še vedno zelo velik problem kakovost izobraževanja, zlasti na podeželju. Pomanjkanje možnosti za izobraževanje je eden izmed najpogostejših vzrokov migracije mladih. Zato bi bilo treba javno izobraževanje razširiti, tako da bi imeli prikrajšani otroci in dekleta iz mest in podeželja boljši dostop do šol. Da bi izboljšali dostop do izobraževanja, so v Keniji in Ugandi odpravili šolnino za osnovno šolo. Posledica tega je bil povečan vpis v osnovno šolo, odprava šolnine pa je vplivala tudi na to, da je četrto in peto stopnjo izobrazbe doseglo večje število otrok iz revnih gospodinjstev (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Slika 2: Stopnja izobrazbe žensk, ki so že rodile, v letu 2005 v Podсахarski Afriki

Vir: World bank, Africa Development indicators 2008/2009.

Slika 3: Stopnja izobrazbe žensk, ki še niso rodile, v letu 2005 v Podсахarski Afriki

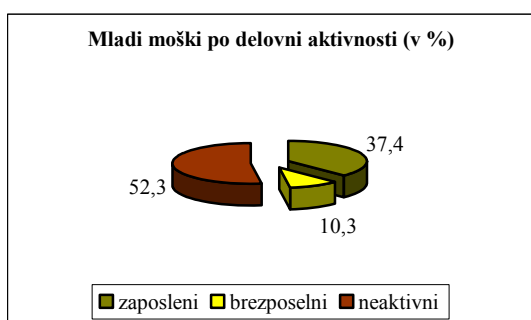
Vir: World bank, Africa Development indicators 2008/2009.

Za uspešno zaposlovanje mladih je pomembno tudi zagotavljanje posebnega tehničnega znanja za poklice, kot so na primer vodovodni inštalater, mehanik, računovodja in podobno, pa tudi znanja tujih jezikov. Pomemben del učinkovitega programa izobraževanja je tudi druga možnost izobraževanja za tiste, ki so opustili šolanje. Tovrstno izobraževanje bi lahko hitro in pomembno vplivalo na ključne občutljive skupine prebivalstva, na primer na vključitev nosečih deklet in mladih mamic. Primera takih držav sta Uganda in Malavi, v katerih projekti socialnih skladov zagotavljajo usposabljanje tamkajšnje mladine (Svetovna banka, 2009). Iz podatkov Svetovne banke (2009) je opaziti razliko v stopnji končane izobrazbe med ženskami, ki so že rodile, in ženskami, ki še niso rodile. Iz slik 2 in 3 je razvidno, da je bil leta 2005 večji delež žensk, ki so že rodile, brez izobrazbe, v primerjavi z ženskami, ki še niso rodile, manjši pa je bil tudi delež teh žensk s srednješolsko in visokošolsko izobrazbo.

⁷ Otroci, stari od 5–14 let.

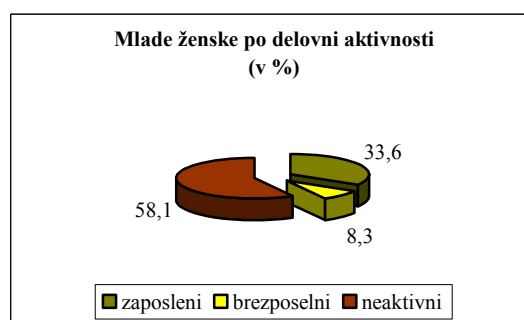
Kljub temu da so v nekaterih državah eden izmed poglavitnih dejavnikov brezposelnosti demografske spremembe, pa ne smemo zanemariti pomembnosti dinamičnosti trga dela in priložnosti, ki jo trg dela ponuja ljudem, predvsem mladim. V Podsaharski Afriki je bil leta 2005 (sliki 4 in 5) odstotek zaposlenih mladih še vedno zelo nizek, saj je bilo zaposlenih le 37,4 % moških in 33,6 % žensk. Glede na to je bil odstotek neaktivnih mladih seveda toliko višji. Kako lahko oziroma kako učinkovito bodo ljudje dobili delo, je odvisno predvsem od tega, kako so pripravljeni na trg dela in kako jih je trg dela pripravljen sprejeti (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Slika 4: Razporeditev mladih moških po delovni aktivnosti v regiji v letu 2005 (v %)

Vir: World bank, Africa Development indicators 2008/2009.

Slika 5: Razporeditev mladih žensk po delovni aktivnosti v regiji v letu 2005 (v %)

Vir: World bank, Africa Development indicators 2008/2009.

V Podsaharski Afriki ljudje vstopajo na trg dela zelo mladi, številne družine pa še dandanes živijo na račun otroškega dela. V Podsaharski Afriki je bilo leta 2005 na trgu dela približno 30 % otrok. Kot primer naj navedem državo Burundi, v kateri je na trgu dela kar 50 % otrok, starih od 10 do 14 let (Africa Development indicators 2008/2009, 2009). Kolikor mlajši začnejo otroci delati, toliko bolj jih prizadenejo demografske spremembe in spremembe v povpraševanju ter bolj verjetno običijo v nizko produktivnih službah. Mladi so po navadi zaposleni v neformalnem sektorju, v katerem je zaposlitev bolj negotova in tvegana, nasprotno pa so odrasli po večini mezdni delavci oziroma samozaposleni. Večina mladih je zaposlena v kmetijstvu. Tako je npr. delež teh leta 2005 dosegel kar 64 % vse zaposlenosti (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Tabela 12: Mladi delavci v kmetijstvu in drugih dejavnostih po zaposlitvenem statusu v letu 2005 (v %)

	Mezdna zaposlitev		Samozaposlitev		Neplačano družinsko delo	
	Kmetijstvo	Druge dejavnosti	Kmetijstvo	Druge dejavnosti	Kmetijstvo	Druge dejavnosti
Etiopija	2,2	20,2	14,8	45,1	83,0	34,7
Madagaskar	3,6	37,7	10,0	22,7	86,4	39,6
Tanzanija	1,5	19,6	82,5	42,1	16,0	38,3

Vir: World bank, Africa Development indicators 2008/2009.

Kot primer naj navedem (tabela 12) odstotek mladih delavcev po zaposlitvenem statusu v kmetijstvu in nekmetijskih dejavnostih v treh izbranih državah Podsaharske Afrike (Etiopija, Madagaskar in Tanzanija) v letu 2005. Leta 2005 je bilo največ mezdnih delavcev v kmetijstvu (3,6 %) in največ neplačanih družinskih delavcev (86,4 %) na Madagaskarju, največ samozaposlenih v kmetijstvu pa je bilo v Tanzaniji (82,5 %) – (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Obstaja veliko konceptualnih vprašanj o posebnostih afriškega gospodarstva in trgov dela. V državah v razvoju, zlasti pa v Podsaharski Afriki, se trgi dela razlikujejo od drugih držav po tem, da je večina delovne sile zaposlena v neformalnem sektorju ali je samozaposlena oziroma neaktivna. Ruralni mezdni trgi dela so zelo šibki, zato je večina mladih zaposlena v kmetijstvu ali v neplačani domači proizvodni dejavnosti. Na urbanih območjih bi lahko odprli veliko število delovnih mest, vendar se industrializacija v večini držav ni še niti začela, zato večina novih iskalcev zaposlitve najde učinkovita delovna mesta samo v kmetijstvu. Neugodne in nevarne delovne razmere v kmetijstvu, nizki prihodki ter omejene možnosti izboljšanja življenjskega standarda in izobrazbe pa mlade silijo v migracije (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Možnost zaposlitve na podeželju pa ni samo v kmetijstvu, ampak tudi v drugih nekmetijskih dejavnostih. Podeželski nekmetijski sektor, vključno s podeželskimi mesti, v Podsaharski Afriki ponuja 20 % zaposlitvenih možnosti. Ustvari lahko pomemben delež podeželskih prihodkov. Povpraševanje po mladih delavcih se ne bo povečalo brez dinamičnega podeželskega gospodarstva, tako v kmetijstvu kot v drugih nekmetijskih dejavnostih. Z dobro uravnoveženimi možnostmi za zaposlitveno intenzivne naložbe v kmetijstvu in drugih podeželskih nekmetijskih dejavnostih je mogoče ustvariti takojšnje kratkoročne priložnosti za zaposlitev. Skupaj z ustreznimi strategijami lokalnega gospodarstva lahko ta pristop ustvari več trajnih delovnih mest. Seveda pa strategije zahtevajo privlačnost kmetijskega sektorja za mlade z izboljšavo tehnologije, infrastrukture in komercializacije ter s spodbujanjem konkurenčnosti malih posestnikov. Raziskava, izvedena v Liberiji (FAO / ILO / Ministrstvo za kmetijstvo, 2007), je pokazala, da ima sodobno kmetijstvo velik potencial za delo in ustvarjanje bogastva in da tako lahko absorbira veliko potencialnih mladih migrantov in tistih z nepolno zaposlenostjo (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Za ustvarjanje delovnih mest, ki bi povečala dohodek podeželja, bo treba z večsektorskimi pristopi in diverzifikacijo podeželja povečati produktivnost in dodano vrednost v kmetijstvu ter povezati revne ljudi s trgi. Treba je povečati tudi vlaganja v namakalne sisteme, v upravljanje vodnih virov (raziskati in razširiti) ter v uporabo boljših semen in gnojil. Poleg tega je treba upoštevati tudi ranljivost sektorja zaradi vremenskih ujm, omejene zmogljivosti kmetov in navideznih spodbud (tudi vodilne politike), ki kmete usmerjajo v obstoječe kmetovanje, prav tako pa tudi slabo delovanje vhodno-izhodnih trgov ter šibke institucionalne zmogljivosti za obvladovanje tveganja negotove preskrbe s hrano. Boljšo povezanost podeželja s tržnimi priložnostmi bi omogočilo povečanje naložb v podeželske ceste, preskrbo z električno energijo

podeželja in v komunikacije. Prav tako so potrebne naložbe v izobraževanje podeželskega prebivalstva. Vlaganje v človeški kapital na podeželju ne bi omogočilo samo izhoda iz revščine v kmetijskem sektorju, ampak bi omogočilo tudi boljše zaposlitvene možnosti migrantov v urbanih naseljih (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

V gospodarstvih Podsaharske Afrike je mogoče opaziti nezadostno ustvarjanje delovnih mest, ne glede na geografske in demografske značilnosti regije, raven prihodka, izvedbo ali neizvedbo reform. Razlogi za omejeno povpraševanje po delu in nezadostno ustvarjanje delovnih mest so še vedno majhen domači in regionalni trg, majhna kupna moč potrošnikov ter podjetja, ujeta v majhen obseg proizvodnje in nizko produktivnost. Omejeni gospodarski dejavniki torej občutno prispevajo k brezposelnosti in nepolni zaposlenosti v Podsaharski Afriki. Reševanje teh problemov zahteva rast zaposlovanja na trajnostno raven. Primarnega pomena so dobro oblikovane makroekonomske politike, ki bi cilje makroekonomske stabilnosti uravnotežile z zaposlovanjem. Vlade bi morale z odpravo neupravičenih stroškov, tveganja in konkurenčnih ovir ustvariti boljše naložbene razmere. To bi storile z zagotavljanjem politične stabilnosti in varnosti, z izboljšanjem zakonodajnega in davčnega položaja za naložbe ter s potrebno infrastrukturo. Ključno vlogo v poslovnem okolju regije pa imajo lahko tudi trgovinske olajšave in ustrezna industrijska politika. V Afriki, kjer je ukvarjanje s podjetništvom zaradi visokih stroškov zelo tvegano, bi izboljšanje investicijskih razmer lahko precej povečalo ustvarjanje novih delovnih mest (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

3.2 Kapital

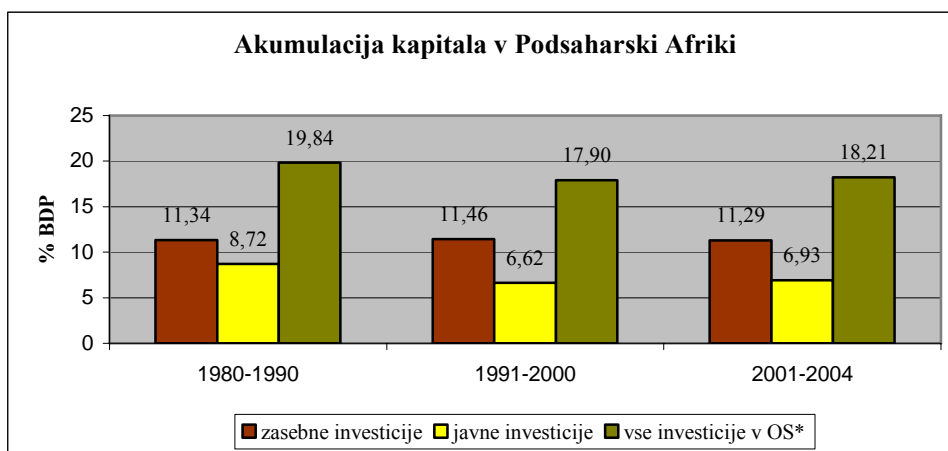
Kapital oziroma stog kapitala sestavljajo stroji in naprave, ki jih uporabljajo v proizvodnem procesu, pa tudi tovarne in uradi ter drugi trajni proizvodi. Na povečanje in ohranjanje stoga kapitala pomembno vplivajo investicije. To so torej izdatki, ki se dodajajo k fizičnemu stogu kapitala (Senjur, 1999, str. 100).

Podsaharska Afrika je regija, ki je splošno znana kot najrevnejša regija na svetu, kot regija, v kateri se razmere kljub trajnostni rasti in znatnemu izboljšanju življenjskega standarda v preostalem svetu nenehno slabšajo. Takšno posploševanje ponuja tudi poenostavljen pogled na enotno in splošno revščino v regiji. Po navadi je takšno enotno slabšanje blaginje po vsej celini značilno samo za homogena in stagnirajoča gospodarstva. Natančna analiza vzorcev investicij in kapitalске akumulacije gonilnih sil rasti iz celotne regije pa vendarle pokaže značilne razlike med državami. V državah Podsaharske Afrike se v skladu z razlikami na ravni dohodka in blaginje razlikuje tudi dinamika akumulacije kapitala (Bayaraktar & Fofack, 2007, str. 3).

Ena izmed najpomembnejših determinant gospodarske rasti so zasebne investicije. Kot je razvidno iz slike 6 (grafikon prikazuje oceno skupne akumulacije kapitala v osnovna sredstva izražene kot % BDP), je bilo v obdobju 2001–2004 zasebnih investicij samo 11,34 % BDP, 6,93

% BDP je bilo javnih investicij, vseh investicij v osnovna sredstva pa je bilo 18,21 % BDP (Bayaraktar & Fofack, 2007, str. 3).⁸

Slika 6: Akumulacija kapitala v Podsaharski Afriki kot odstotek BDP

Legenda: *Okrajšava OS pomeni osnovna sredstva.

Vir: World Bank, *Specification of Investment Functions in Sub-Saharan Africa*, 2007.

Splošno zmanjševanje investicij v osnovna sredstva je vplivalo na akumulacijo javnega in zasebnega kapitala. Kljub izrazitejšim nihanjem je stopnja znižanja javnih investicij zelo visoka. V državah Podsaharske Afrike z nizkim dohodkom se je v obdobju od leta 1980–1997 z več kot 12 % BDP znižala na manj kot 5 % BDP. V zadnjem obdobju pa je opaziti preobrat, saj so se v državah z nizkim dohodkom javne investicije z manj kot 5 % BDP v letu 1997 povečale na približno 10 % BDP leta 2004 (Bayaraktar & Fofack, 2007, str. 4). Po mnenju Svetovne banke (2007) je hitro povečanje investicijske dejavnosti države povezano z zmanjšanjem bremena zunanjega dolga sicer visoko zadolženih revnih držav. Izjemno majhno število zasebnih investicij in vseh investicij v osnovna sredstva lahko pripišemo visoki stopnji tveganja vlagateljev v zelo nestabilnih političnih in makroekonomskih okoljih Podsaharske Afrike.

Politična nestabilnost in makroekonomska nestanovitnost povečata negotovost in tveganje vlagateljev, ki imajo seveda ključno vlogo pri podjetniških odločitvah o investicijah v osnovna sredstva. Če se dejavniki tveganja, bodisi nestanovitnost makroekonomske politike bodisi politika okolja, prepletajo z visokim zunanjim dolgom, zasebni vlagatelji zaradi bojazni pred tveganjem niso naklonjeni investiranju. Zavedajo se namreč, da bo vedno večji dolg sčasoma treba odplačati s pobiranjem dodatnih davkov na korporacije. V nekaterih primerih imajo vse višji stroški servisiranja zunanjega dolga in notranje izrivanje javnih sredstev velikanski vpliv na kratkoročno gospodarsko rast. Stroške servisiranja in notranje izrivanje po navadi spremljata tudi vzpostavitev notranjega dolga in kopičenje pretiranih dolgov do domačih dobaviteljev (Bayaraktar & Fofack, 2007, str. 4).

⁸ Investicije v osnovna sredstva so leta 2004 v EU obsegale 19,6 % BDP, v Sloveniji 24,9 % BDP in v Veliki Britaniji 16,7 % BDP (Eurostat, 2009).

V Podsaharski Afriki so bila v zadnjem letu zelo uspešna nacionalna in mednarodna prizadevanja za povečanje neposrednih tujih investicij na področju naravnih virov. Zaradi visokih cen nafte in mineralov ter povečane donosnosti investicij na področjih rudarstva in naravnih virov je bila gospodarska rast največja v gospodarstvih, bogatih z naravnimi viri. Makroekonomsko upravljanje v večjih državah se je nenehno izboljševalo, in to ne glede na nekatere stalne težave s plačili. V regiji so se povečale tako investicije, ki jih vodijo južnoafriška podjetja, kot tudi investicije podjetij s sedežem držav v razvoju zunaj Afrike (IFC 2006 Regional Report, 2006).

Tuje neposredne investicije v Podsaharski Afriki (tabela 13) so leta 2007 dosegle vrednost 3,4 % BDP, to pa je blizu povprečja držav v razvoju. Kot zanimivost naj omenim, da so istega leta tuje neposredne investicije v EU dosegle vrednost 6,3 % BDP, to pa je precej več kot v Podsaharski Afriki in nam daje vedeti, da je EU oziroma razviti svet za tuje vlagatelje privlačnejši (Svetovna banka, 2009). Pri domačih posojilih in bruto investicijah v osnovna sredstva Podsaharska Afrika sicer presega povprečje držav v razvoju, kljub temu pa je še daleč za razvitim svetom. V EU je vrednost domačih posojil zasebnemu sektorju v letu 2007 dosegla kar 121,6 % BDP (Svetovna banka, 2009).

Tabela 13: Finančni tokovi Podsaharske Afrike v letu 2007

	Tuje neposredne investicije kot % BDP	Domača posojila zasebnemu sektorju kot % BDP	Bruto investicije v osnovna sredstva zasebnega sektorja kot % BDP	Zunanji dolg kot % BND
Bocvana	-0,2	20,1	16,7	3,4
Burkina Faso	8,9	16,8	11,1 (2003)	21,7
Južnoafriška republika	2,0	164,3	17,9	15,8
Podsaharska Afrika	3,4	70,4	16,2	24,9
Države v razvoju	4,2	31,2	14,4	28,9
EU	6,3	121,6	-	-

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

Da bi se Podsaharska Afrika izvila iz začaranega kroga revščine, je za regijo izjemno pomembna pomoč v obliki hitrega in velikega zunanjega financiranja razvoja. Uradna razvojna pomoč (ODA – Official Development Assistance) je lahko bodisi v obliki ugodnih posojil bodisi v obliki subvencij. Vendar pa ODA ni edini način financiranja razvoja. Drugi načini zunanjega financiranja so še komercialna posojila, portfeljske investicije in neposredne tuje investicije. Tekoči transferji, kot na primer nakazila (pomemben pritok v številnih državah v razvoju), se lahko pretvorijo v del domačih naložb, dolžniška pomoč prejšnjih komercialnih in koncesijskih posojil pa lahko sprosti javna sredstva za financiranje razvoja. Poleg zunanjih virov so mogoči še notranji viri financiranja, in sicer v obliki javnih prihodkov (na primer davki) in zasebnih prihrankov (kot so gospodinjski prihranki in zadržani dobički podjetij). Vendar pa razvoj v Podsaharski Afriki najbolj omejuje nizko nacionalno varčevanje, tako da domače financiranje ne

zadostuje več za povečanje kapitala na delavca, ne glede na to, da je povečanje tega razmerja gonilna sila gospodarske rasti. Če so namreč nacionalni prihranki prenizki, je prenizka tudi stopnja kapitala na delavca. In ne samo da ostaja stopnja kapitala na delavca v Podsaharski Afriki nizka, ampak je začela zaradi povečevanja števila delovne sile in razvrednotenja oziroma amortizacije kapitala celo padati (McKinley, 2005).

Domači prihranki v Podsaharski Afriki so dejansko nizki. Bruto nacionalni prihranki (tabela 14) so leta 2003 dosegli vrednost 16,9 % bruto nacionalnega dohodka (BND), v vseh državah z nizkim dohodkom pa 23,1 % BND. Če upoštevamo še komponento depreciacije kapitala, govorimo o neto nacionalnih prihrankih. V Podsaharski Afriki ti dosegajo vrednost 6,3 % BND, v vseh državah v razvoju pa 14,2 % BND (McKinley, 2005).

Tabela 14: Bruto in neto nacionalni prihranki v letu 2003 (v % BND)

	Bruto nacionalni prihranki	Neto nacionalni prihranki
Bocvana	35,6	23,8
Burkina Faso	6,6	-1,0
Južnoafriška republika	16,3	3,0
Podsaharska Afrika	16,9	6,3
Države z nizkim dohodkom	23,1	14,2
EU	21,3	7,5

Vir: McKinley, UNDP 2005, tabela 1; World Bank, World Development Indicators 2005, tabela 3.15.

Za države z nizkim prihodkom, med katere spadajo tudi države Podsaharske Afrike, je značilno, da so prihranki nižji od investicij. Prihranki pa so v teh državah najbolj potrebni. Tako je bilo leta 2004 v teh državah za 3 odstotne točke manj prihrankov kot investicij (McKinley, 2005). Poglavitni problem je, da presežek prihrankov razvitejših držav ni vložen v revne države, temveč ostaja bogatim. Stopnja varčevanja v Podsaharski Afriki je prenizka, da bi države v regiji s prihranki lahko financirale domače investicije, kljub temu pa bi lahko imele koristi v obliki posrednega povpraševanja po njihovem izvozu (McKinley, 2005).

Zakaj so afriški prihranki tako nizki? Za nizko nacionalno varčevanje obstaja več razlogov. V Podsaharski Afriki je razmerje med delavci in vzdrževanimi zelo visoko, kar 0,9 vzdrževanega na vsakega delavca. Poleg tega so prebivalci regije preveč revni, da bi lahko varčevali, saj so dohodki zelo nizki, zato velik del dohodka namenijo golemu preživetju. Pomemben dejavnik nizkega varčevanja pa je tudi dejstvo, da je v Podsaharski Afriki premalo finančnih institucij, ki bi prihranke sprostile in dale v obtok. Domača posojila tamkajšnjega bančnega sektorja so leta 2003 dosegla vrednost 75 % BDP, če pa izločimo Južnoafriško republiko, se to razmerje zmanjša na zgolj 27,7 % BDP. Ta odstotek je tudi občutno manjši od odstotka vseh držav z nizkim dohodkom, v katerih dosega vrednost 45,3 % BDP (McKinley, 2005).

Nizko varčevanje lahko razlagamo tudi s pomanjkanjem investicijskih priložnosti v Podsaharski Afriki. Nekatere oblike investicij, na primer v zemljišča, že same po sebi ustvarjajo varčevanje. Prav tako je vzrok tamkajšnjih nizkih prihrankov tudi razmeroma velika neenakost. V Podsaharski Afriki je porazdelitev dohodka in bogastva zelo nesimetrična, to pa vodi v odvečno porabo elite namesto v visoke prihranke. Ti bogati Afričani so zelo vpleteni tudi v pojav bega kapitala. Nekateri analitiki trdijo, da so nekatere države Podsaharske Afrike celo neto upnice držav preostalega sveta. Kumulativna izguba kapitala zaradi bega kapitala 25 držav Podsaharske Afrike je v letih od 1970–1996, vključno s prihodki od pripisanih obresti, dosegla vrednost 285 milijard USD. To je bilo približno 1,6-krat več od njihovega celotnega zunanjskega dolga. Glede na to je beg kapitala brez dvoma eden izmed poglavitnih dejavnikov nizke stopnje domačega varčevanja in domačih investicij (McKinley, 2005).

Pogosto se zato zastavlja vprašanje, kaj bi bilo glede na obstoječe razmere v procesu domače akumulacije kapitala storiti v Podsaharski Afriki. *The U.N. Millennium Project* zagovarja tako imenovani veliki potisk oziroma »big push« v javnih naložbah, ki so vsaj sprva financirane z znatno povečano ODA. In če ODA zagotavlja začetni potisk, kako potem ta pristop spremeniti v trajnostni proces sprostitve domačih virov? Za pospešitev akumulacije kapitala potrebuje Podsaharska Afrika poststabilizacijo in politiko, ki bo usmerjena v razvojne cilje novega tisočletja. Tako bi morala biti druga generacija strategij za zmanjšanje revščine, ki so jih v zadnjem času oblikovali v številnih državah, ambicioznejša, bolj usmerjena v rast, v dolgoročno akumulacijo kapitala in v razvoj. Ali z drugimi besedami: strategije za zmanjšanje revščine je treba preoblikovati v dolgoročnejshe razvojne strategije (McKinley, 2005).

3.3 Naravni viri

Naravni viri so eden izmed pomembnih pasivnih dejavnikov v procesu gospodarskega razvoja, saj potrebujejo neko silo, da lahko od njih dobimo neko korist. Senjur (1990, str. 225) navaja naslednje naravne vire: zemlja, vodna in mineralna naravna bogastva, klima in atmosferske razmere oziroma podnebje, zemljepisna lega in velikost države. Z zemljo označujemo vse vrste naravnih resursov, obnovljive in neobnovljive. Zemlja nam je naravno dana in praviloma se njen obseg ne spreminja, naravne vire pa je mogoče izboljševati (izsuševanje, pogozdovanje itd.) oziroma poslabševati (onesnaževanje okolja, pretirano izkoriščanje naravnih virov).

Po svojem geografskem položaju se Afrika izrazito razlikuje od preostalih celin. Ekvator jo deli na skoraj dve enaki polovici. Afrika je najizrazitejša tropska celina, saj je kar 75 % njenega površja v tropskem pasu, samo skrajni severni in južni del pa segata v subtropski pas. Zaradi takega položaja je sonce nad večjim delom celine vedno visoko nad obzorjem, zato sončni žarki celo leto vpadajo pod velikim kotom, posledica tega pa so visoke temperature zraka in druge podnebne razmere. Podsaharska Afrika je regija, katere severna geografska meja poteka po puščavski pokrajini Sahara, z izjemo njenega južnega dela pa v celoti leži v tropskem pasu.

Prav tako kot drugod po svetu se tudi v Podsaharski Afriki pojavljajo posledice podnebnih sprememb, ki pomembno vplivajo na naravne vire. IPCC (*International Panel on Climate Change* – Mednarodni forum o podnebnih spremembah) je v svojem četrtem poročilu februarja 2007 zapisal, da se je povprečna temperatura v Podsaharski Afriki od 19. stoletja zvišala za 0,76 stopinje Celzija, ter napovedal, da se bo do leta 2030 povprečna temperatura minimalno zvišala za 2,5 stopinje Celzija. Med najbolj ranljivimi območji so prav majhni otoki Podsaharske Afrike. IPCC je leta 2001 izdal poročilo o predvidenih posledicah podnebnih sprememb v Afriki (Holmberg, 2008, str. 10): do leta 2020 naj bi zaradi pomanjkanja vode trpelo od 75 do 250 milijonov ljudi; v številnih afriških državah bosta resno ogrožena kmetijska proizvodnja in dostop do hrane; zlasti ob robu polsušnih in sušnih območij se bodo zmanjšale kmetijske površine, rastna doba bo krajša, prav tako pa bo manjša tudi potencialna donosnost; zaradi zvišanja temperature vode v velikih jezerih naj bi se zmanjšal ribolov, to pa bo negativno vplivalo na lokalne zaloge hrane; proti koncu 21. stoletja naj bi zvišana morska gladina prizadela nizko ležeča obalna mesta z veliko populacije; ocenjeni stroški prilagajanja spremenjenim razmeram v okolju naj bi dosegli vrednost najmanj 5–10 % BDP.

Eden izmed poglavitnih povzročiteljev podnebnih sprememb je globalno segrevanje oziroma visoka koncentracija CO₂ v zraku. Leta 2005 so v Podsaharski Afriki (tabela 15) izmerili 1 tona CO₂ na prebivalca, enako količino izpustov ogljikovega dioksida pa so dosegle tudi države z nizkim dohodkom. Iz povprečja je občutno izstopala Južnoafriška republika z 9 tonami CO₂ na prebivalca ter s tem preseгла celo povprečno koncentracijo v EU. V Sloveniji so istega leta izmerili 7 ton CO₂ na prebivalca, v ZDA pa kar 20 ton CO₂ na prebivalca (Svetovna banka, 2009). Po tem merilu je Podsaharska Afrika zelo majhen onesnaževalec okolja, kljub temu pa jo bodo doletele strahotne posledice globalnega segrevanja.

Tabela 15: Koncentracija CO₂ v zraku v tonah na prebivalca in v kilotonah v letu 2005

	CO ₂ (t/prebivalca)	CO ₂ (kt)
Bocvana	2	4.554
Južnoafriška republika	9	408.792
Nigerija	1	114.298
Sudan	0	10.618
Podsaharska Afrika	1	649.347
Države z nizkim dohodkom	1	722.464
EU	8	2.585.040
Slovenija	7	14.847
Kitajska	4	5.547.758
ZDA	20	5.776.432

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

Podnebne spremembe, predvsem globalno segrevanje, pa so tudi poglavitni vzrok pomanjkanja vodnih virov v Podsaharski Afriki. V prihodnosti je zaradi zviševanja temperature pričakovati zmanjšanje vodnih virov, med drugim upad rečnih pretokov, manj pogoste in silovitejše padavine ter izginjanje ledenikov. Po ocenah UNEP (*United Nations Environment Programme*)

iz leta 2002 naj bi se deževje do leta 2050 zmanjšalo za 5 %. Kljub izdatnejšim padavinam, zaradi katerih se bo povečalo tveganje poplav, pa se bo zaradi visokih temperatur in posledično večjega izhlapevanja vode razširil obseg območij, ki jih bo prizadela suša (Holmberg, 2008, str. 11).

Podsaharska Afrika je regija z najmanjšo vodno oskrbo in sanitarno pokritostjo. V Afriki je imelo leta 2006 (tabela 16) dostop do pitne vode 59 % prebivalcev. Od tega povprečja opazno izstopata Južnoafriška republika s 93 % in Somalija z 29 %. Istega leta pa je imelo dostop do sanitarij le 33 % Afričanov. V Evropi, na primer, je imelo istega leta dostop do pitne vode 97 % Evropejcev, do sanitarij pa 93 % (WHO, World Health Statistics, 2009).

Tabela 16: Dostop do pitne vode in sanitarij v letu 2006 v %

	Dostop do pitne vode v %	Dostop do sanitarij v %
Južnoafriška republika	93	59
Somalija	29	23
Uganda	64	33
Zimbabve	81	46
Afrika	59	33
Države z nizkim dohodkom	68	40

Vir: WHO, World Health Statistics, 2009.

Podnebne spremembe pa ne vplivajo samo na vodne vire, ampak tudi na kmetijstvo, zdravstvene razmere, preskrbo s hrano, gozdarstvo ter na obalna in morska območja. Kot nakazujejo modelne študije, naj bi se v Podsaharski Afriki zaradi podnebnih sprememb po pričakovanih izboljšalo le 80 tisoč km² okoljsko omejenih kmetijskih zemljišč (od več kot 15,1 milijonov km²), hkrati pa naj bi bilo več kot 600 tisoč km² zemljišč, ki jih zdaj uvrščajo med delno omejena, premeščenih v razred z resnimi okoljskimi omejitvami (Holmberg, 2008, str. 12).

Države, katerih ekonomija je odvisna od enega ali več donosnih pridelkov, so postale zaradi podnebnih sprememb zelo ranljive. Poleg tega se zmanjšuje tudi večina samooskrbnega poljedelstva in produktivnost gojenja rib v jezerih. V Ugandi bi zvišanje temperature za 2 °C drastično zmanjšalo površino za pridelavo kave Robusta, ki je najpomembnejši izvozni pridelek, in omejilo njeno rast samo na više ležečo pokrajino. Primer pridelkov samooskrbnega poljedelstva, za katere je predvideno zmanjšanje, so tudi sirek v Sudanu, Etiopiji, Eritreji in Zambiji, koruza v Gani, proso v Sudanu in zemeljski oreški v Gambiji. Prav tako bi se do 20 % zmanjšala produktivnost gojenja rib v Tanganjiškem jezeru, s tem pa bi se donosnost ribolova zmanjšala kar za približno 30 % (Holmberg, 2008, str. 12).

Splošni vplivi podnebnih sprememb na kmetijstvo vključujejo zmanjšanje plodnosti prsti, več škodljivcev in zmanjšanje produktivnosti živinoreje (neposredno zaradi višjih temperatur, posredno pa zaradi pomanjkanja krme). Zaradi podnebnih sprememb je ogrožena tudi pridelava

hrane. Zaradi krčenja rodovitne zemlje bo hrane vedno manj, število prebivalstva Podsaharske Afrike pa se še vedno povečuje. Tako naj bi se v prihodnjih 30 letih podvojilo povpraševanje po hrani, zato bo v drugi polovici tega stoletja v Afriki kar polovici vseh ljudi grozila lakota (Holmberg, 2008, str. 12).

Zaradi podnebnih sprememb oziroma izdatnih padavin, obsežnih poplav in katastrofalnih suš se bo povečala tudi stopnja obolezlosti za različnimi boleznimi, kot so mrzlica doline Rift, kolera, malarija in podobne. Negotovost preskrbe s hrano bo povzročila podhranjenost, zlasti pri otrocih, posledica pomanjkanja vode bodo slabe higienske razmere, zato bo večja umrljivost otrok, zmanjšal se bo obisk v šolah, zlasti deklet, slabše pa bo tudi zdravstveno stanje mater. Vsi ti vidiki ranljivosti zdravja bodo negativno vplivali na pričakovano življenjsko dobo in stopnjo smrtnosti otrok (Holmberg, 2008, str. 13).

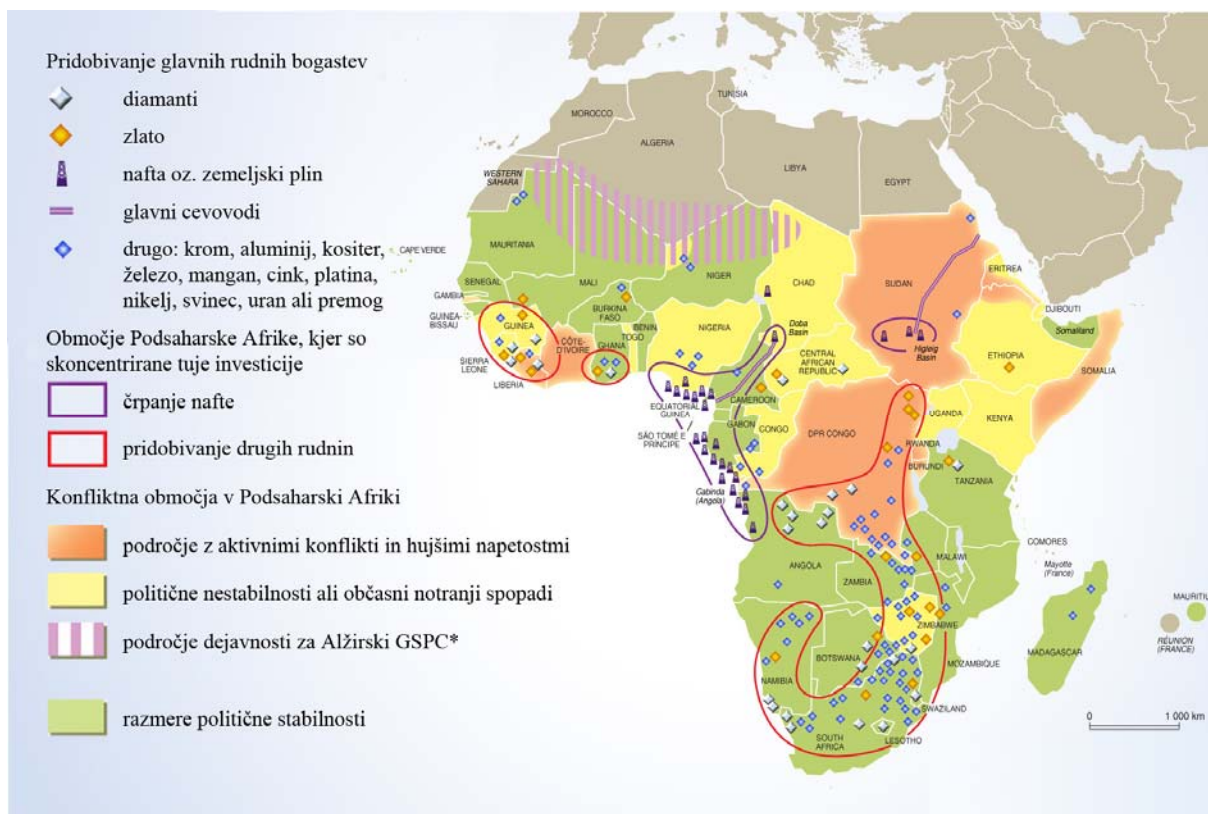
Zaradi vse večje potrebe po kurilnem lesu in oglju kot viru energije oz. izvoznem proizvodu se gozdovi v Podsaharski Afriki krčijo s skrb zbujujočo hitrostjo. Popisi kažejo, da se je v zadnji polovici prejšnjega stoletja vegetacijsko območje v Sahelu, Sudanu in Gvineji zmanjšalo za 25–30 km (Holmberg, 2008, str. 13). Organizacija združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) je ob oceni krčenja zemljišč in gozdov v Afriki ugotovila, da so v obdobju od leta 1990–2000 neto spremembe površin obsegale približno – 4,4 milijona ha na leto, kar pomeni letno izgubo celotne gozdne površine za 0,7 %, v obdobju od leta 2000–2005 pa je povprečna neto sprememba zemljišč obsegala – 4,0 milijona ha na leto (Holmberg, 2008, str. 24).

Izvoz gozdnih proizvodov iz Podsaharske Afrike se je s skoraj 9 milijonov m³ v letu 1988 zmanjšal na približno 4,3 milijona m³ v letu 1996. Izvoz iz Liberije se je z 0,7 milijona m³ v letu 1989 zmanjšal na 0,2 milijona m³ v letu 1996. Najpomembnejši izvozniki v letu 1996 so bili Gabon (1,6 milijona m³), Gana (1,0 milijona m³), Južnoafriška republika (0,5 milijona m³) in Svazi (0,27 milijona m³). Kljub temu da se je izvoz zmanjšal, pa se stalno povečuje izsekavanje lesa. Tako je bilo leta 1990 izsekanih 500 milijonov m³ lesa, leta 2005 pa že 661 milijonov m³, torej se je izsekavanje vsako leto povečalo za skoraj 11 milijonov m³. To povečanje je sicer po večini posledica povečane proizvodnje lesa za gorivo – povprečno za več kot 9 milijonov m³ na leto (Holmberg, 2008, str. 25).

Obalni ekosistemi nesorazmerno več prispevajo k blaginji ljudi kot drugi ekosistemi, vendar so tudi najbolj ogroženi. Čeprav je njihova ogroženost predvsem posledica velike koncentracije prebivalstva na obalnih območjih, tam še vedno živi 25 % afriškega prebivalstva, njihovo število pa se še vedno povečuje. Po napovedih IPCC naj bi se morska gladina okrog Afrike do leta 2100 zvišala za 15–95 cm, posledice tega pa bodo manjša produktivnosti obalnega ribištva, koralno beljenje, množične migracije prebivalstva v notranjost in s tem povezane zdravstvene težave, vdor slane vode, izguba obalnih objektov (to bo negativno vplivalo zlasti na turizem) ter izguba obalne infrastrukture, kot so pristanišča. Obalna naselja v Gvinejskem, Senegalskem in Gambijskem zalivu ter na vzhodni obali Južnoafriške republike bodo delno ali v celoti poplavljeni. V Tanzaniji bi zvišanje morske gladine za 50 cm povzročilo, da bi voda poplavlila

več kot 2000 km² zemljišč. Zvišanje morske gladine bi uničilo obalne in morske ekosisteme v lagunah ter gozdove mangrov na vzhodu in zahodu Podsaharske Afrike, to pa bi prizadelo mestna središča, kot so Cape Town, Maputo in Dar es Salaam (Holmberg, 2008, str. 14).

Slika 7: Rudna bogastva Podsaharske Afrike

Legenda: *Algeria`s Salafist Group for Preaching and Combat⁹

Vir: UNEP, Sub – Saharan Africa: Mineral resources and political instability, 2009.

V Podsaharski Afriki je poleg omenjenih naravnih virov velika tudi zaloga rudnih bogastev, kot so nafta, zemeljski plin, diamanti, zlato in drugi minerali (slika 7). Največja nahajališča rudnin so na jugu in ob zahodni obali regije, izkoriščanje rudnih bogastev pa je po večini odvisno od tujih investicij. Podsaharska Afrika, zlasti njen južni del oz. Južnoafriška republika in povodje reke Kongo, je izjemno bogata z minerali. *Zambija* je leta 2004 proizvedla približno 3 % svetovne proizvodnje bakra in 19 % svetovne proizvodnje kobalta. Državi je v oživitvev propadle rudarske industrije uspelo pritegniti tudi nove zasebne investitorje. V *Mozambiku* so leta 2005 izkopavali zlato, tantal, boksit, beril, opekarsko glino, diatomit, žlahtne kamne in premog ter črpali zemeljski plin. Proizvedli so tudi 2 % svetovne proizvodnje aluminija. Vrednost

⁹ Salafizem je muslimansko gibanje, ki se je uveljavilo konec 19. stoletja. Njegovi privrženci so se zavzemali za očiščenje islama z vrnitvijo k njegovi nepokvarjeni obliki, za katero so verjeli, da se je uveljavila za časa preroka Mohameda in njegovih spremljevalcev. Za salafiste so značilni skrajna konservativnost, poudarek zunanjih manifestacij pobožnosti, kot je na primer brada, ter stroga ločitev med spoloma. Salafisti se med seboj zelo razlikujejo: nekateri se strogo držijo verske, nepolitične agende, drugi podpirajo nekatere modernistične težnje znotraj islama, tretji pa so nagnjeni k radikalizmu – to je tudi omogočilo uveljavitev novih terorističnih skupin (Zupančič, 2009, str. 21).

produkcije v rudarskem sektorju se je leta 2004 povečala za vsaj 216 %, leta 2005 pa še za 40 %. *Južnoafriška republika* je ena izmed vodilnih svetovnih sil na področjih rudarjenja in pridobivanja mineralov. Leta 2005 je bila vodilna svetovna proizvajalka andaluzita, kromata, ferokroma, zlata, skupine platinastih kovin, vanadija in vermikulita ter peta svetovna proizvajalka industrijskih diamantov. V državi je 89 % svetovnih zalog platinastih kovin, 23 % zalog vanadija, 14 % zalog zlata in 12 % zalog diamantov. *Demokratska republika Kongo* proizvaja kobalt, kolumbij, tantal, baker, germanij, zlato, kositer, cinkovo rudo, premog, diamante in majhno količino nafte. Proizvodnja v tej državi pa je zaradi politične negotovosti in zastarele opreme zdaj omejena. V *Zimbabveju* so velika nahajališča kromata ter manjše zaloge bakra, zlata, železove rude, niklja, srebra in skupine platinastih kovin. Napovedi za tamkajšnje rudarstvo so zaradi političnih razmer v državi in visoke inflacije slabe (Holmberg, 2008, str. 28).

Bogastvo mineralnih virov v Podsaharski Afriki je brez dvoma razvojni potencial. V Zahodni Afriki se najhitreje povečuje število novih nahajališč nafte na svetu, saj še vedno odkrivajo nova nahajališča. Nekatere države, zlasti Južnoafriška republika, so vodilne proizvajalke različnih mineralov, v izvozu Podsaharske Afrike pa se je v devetdesetih letih izjemno povečala vloga nafte in mineralov. Dandanes so številni viri komercialno izčrpani, poleg tega pa je stanje številnih znanih nahajališč rud zelo ranljivo, saj z njimi zelo slabo upravljajo. Tako stanje je posledica prilaščanja zaslužkov od prodaje nafte in mineralov v korist majhne elite, namesto da bi bili namenjeni za razvoj. Kot se zdi, rudna bogastva na tem območju ustvarjajo več socialnih problemov, kot jih odpravijo (Holmberg, 2008).

Njikam (2008) je v raziskavi primerjal gospodarsko rast držav Podsaharske Afrike, ki so bogate z minerali, z gospodarsko rastjo tistih, ki so revne s temi rudninami, v obdobju od leta 1970–2005. Ugotovil je, da so imele države, bogate z minerali, 0,85 % gospodarsko rast oziroma za 0,7 odstotne točke višjo kot države, ki so revne z minerali, saj je bila gospodarska rast teh držav v omenjenem obdobju le 0,15 %. Ugotovil je tudi, da je za gospodarsko rast pomembna lega države, saj je rast hitrejša v celinskih kot obalnih državah. V obdobju od leta 1970–2005 je bila gospodarska rast v celinskih državah 0,99 %, v obalnih pa samo 0,14 %.

Tabela 17: Zaloge nafte in zemeljskega plina v izbranih državah

Zaloge nafte			Zaloge zemeljskega plina		
Svetovni rang	Država	Milijard sodov	Svetovni rang	Država	Bilijon m ³
1	Savdska Arabija	262,7	1	Rusija	47,57
10	Nigerija	36,0	7	Nigerija	4,98
13	Angola	25,0			
31	Gabon	1,9			
33	Sudan	1,6			
34	Demokratska republika Kongo	1,5			
47	Ekvatorialna Gvineja	0,6			

Vir: Holmberg, Natural resources in sub-Saharan Africa: Assets and vulnerabilities, 2008, str. 26.

Najhitreje rastoči vir nafte na svetu je v Zahodni Afriki. Iz tabele 17 je razvidno, da so države z največjimi zalogami nafte v Podsaharski Afriki. Z nafto in zemeljskim plinom najbogatejša država je Nigerija, saj se po zalogah nafte uvršča na 10. mesto, po zalogah zemeljskega plina pa celo na 7. mesto na svetu. Velike zaloge nafte ima tudi Angola, sledijo pa ji še Gabon, Sudan, Demokratična republika Kongo in Ekvatorialna Gvineja.

Podsaharska Afrika je zelo privlačna za uvoznike. ZDA uvozi več surovin iz Zahodne Afrike kot iz Savdske Arabije in Kuvajta skupaj. Angola je postala največji dobavitelj Kitajske, EU pa iz Afrike uvozi petino potrebnih količin nafte. Maja 2007 je bilo objavljeno poročilo o povečanem interesu naftnih družb za nafto in zemeljski plin v Vzhodni Afriki, zlasti v Sudanu in Etiopiji, ter za nafto v Ugandi in na Madagaskarju (Holmberg, 2008, str. 26).

Dve državi Podsaharske Afrike sta tudi članici OPEC-a. To sta Nigerija, ki je v OPEC vstopila leta 1971, in Angola, ki je postala članica te organizacije leta 2007. Po podatkih OPEC-a (2009) je Nigerija leta 2007 skupaj izvozila za 61,50 milijarde USD blaga, od tega je bila vrednost izvoza surove nafte 57,90 milijarde USD oziroma 94 % celotne vrednosti izvoza. Podatki za Angolo pa kažejo, da je istega leta skupaj izvozila za 42,85 milijarde USD blaga, od tega je izvozila za 42 milijard USD surove nafte oziroma 98 % celotne vrednosti izvoza.

Kljub velikemu interesu tujih investitorjev in uvoznikov pa Podsaharska Afrika doživlja tako imenovano »naftno prekletstvo«, kajti kolikor prej v državi odkrijejo nahajališča nafte, toliko hitreje se povečata korupcija in slabo upravljanje. Zdi se, da se je eliti v revnih državah, v katerih so prihodki od prodaje nafte veliki, nemogoče upreti skušnjavi korupcije. V Angoli je razvoju še vedno namenjen zelo majhen znesek od naftnih prihodkov. Leta 2007 je Angola proizvedla 1,5 milijona sodov nafte na dan, kljub temu pa ostaja ena najrevnejših držav sveta. Zakaj? Ker je to država z visoko stopnjo korupcije in nerazvitosti ter z globokimi vojnimi brazgotinami. V delti Nigra so domačini zelo nezadovoljni s svojo življenjsko bedo, kajti bogastvo, ustvarjeno na naftnih poljih, nadzorujejo uporniške skupine. Tudi v Nigeriji se spopadajo s korupcijo. V okviru prizadevanj za prerazdelitev bogastva namenja nigerijska vlada 13 % prihodkov od prodaje nafte proizvajalcem, vendar o tem, kako je ta denar porabljen, ni veliko znanega. Veliko ga preprosto izgine ali pa je namenjen za nesmiselno porabo in podkupnine lokalnih uradnikov (Holmberg, 2008, str. 27). Vsi ti problemi pa niso značilni samo za naftno industrijo, ampak se pojavljajo tudi pri proizvodnji drugih rudnih bogastev (zlato, diamanti, železo itd.).

Skupina osmih industrijsko najrazvitejših držav (G8) je spodbudila enodimenzionalni pristop k zagotavljanju dobave nafte, brez nadomestila za spremljajoče socialne stroške. Leta 2002 so začeli izvajati t. i. pobudo za preglednost v ekstraktivnih industrijah. V okviru te pobude se vlada in podjetje proizvajalec prostovoljno zavežeta k razkritju vseh plačil družbe vladi kot tudi k razkritju vseh vladnih prihodkov od nafte. Pobuda je pritegnila več kot 20 držav članic ter podporo vodilnih nevladnih organizacij in korporacij. Kljub temu pa rezultati niso dosegli pričakovanj. Multinacionalne naftne družbe si zatiskajo oči pred ravnanjem vlade, s katero morajo poslovati. Vlade in podkupljivi uradniki lahko izstopijo iz programa, saj se zavedajo, da

za to ne bodo kaznovani in da je civilna družba v večini držav prešibka zakakršno koli ukrepanje. Kljub temu pa je februarja 2007 pobudo odobrila Ekonomska komisija Združenih narodov in pozvala k njeni razširitvi (Holmberg, 2008, str. 28).

3.4 Tehnološki razvoj

Pojem tehnologija pomeni način povezovanja delovne sile in produkcijskih sredstev, na primer sistem znanja mehanskih, kemijskih, informacijskih in drugih postopkov, ki v proizvodnji omogočajo nastanek, razvoj in izdelavo produktov. Tehnološki razvoj pa pomeni spremembo v kombinaciji produkcijskih dejavnikov skupaj porabljenega živega in opredmetenega dela na osebo (Glas, 1994, str. 7). Tehnološke zmogljivosti so tehnične, organizacijske in vodstvene sposobnosti, ki podjetju omogočajo, da učinkovito uporabi opremo in podatke in tako izboljša tehnologijo. Tehnološke zmogljivosti držav v razvoju se pogosto razlikujejo od tistih v razvitem svetu, saj so tehnologije tam pogosto uvožene. Tako jih morajo biti podjetja sposobna obvladati, prilagoditi in izboljšati, pač glede na svoje potrebe (Pietrobelli, 2006).

Svetovna banka (2009) navaja naslednje tehnološke kazalnike razvitosti: število mobilnih in stacionarnih telefonskih naročnikov, odstotek gospodinjev s televizijskim sprejemnikom, število internetnih uporabnikov, izdatki, namenjeni za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo, ter dostop do pitne vode in sanitarij. Stanje glede dostopa do pitne vode in sanitarij v Podsaharski Afriki sem opisala pri naravnih virih (tabela 16), zato bom pozornost zdaj namenila preostalim kazalnikom.

Tabela 18: Izbrani tehnološki kazalniki razvitosti

	Naročniki mobilnih in stacionarnih telefonov v letu 2007 (na 100 ljudi)	Naročniki mobilnih telefonov v letu 2007 (na 100 ljudi)	Internetni uporabniki v letu 2007 (na 100 ljudi)	Gospodinjstva s TV v letu 2005 (v %)
Bocvana	68	61	5	9
Etiopija	3	2	0	5 (2006)
Južnoafriška republika	98	88	8	59
Sudan	22	21	9	16
Podsaharska Afrika	25	23	4	18 (2006)
Države z nizkim dohodkom	25	22	5	16
EU	170	117	59	97 (2006)

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

V Podsaharski Afriki je bilo leta 2007 (tabela 18) 25 naročnikov mobilnih in stacionarnih telefonskih priključkov na 100 ljudi. To število je enako številu teh naročnikov v državah z nizkim dohodkom, hkrati pa občutno manjše, kot jih je bilo istega leta v EU, kjer je bilo na 100 ljudi kar 170 naročnikov. Leta 2007 je bilo Podsaharski Afriki 21 naročnikov mobilnih telefonov na 100 ljudi, istega leta pa so bili na 100 ljudi le štirje uporabniki interneta. Leta 2006 je imelo v Podsaharski Afriki televizijski sprejemnik samo 18 % gospodinjev (Svetovna banka, 2009). Pri

vseh omenjenih kazalnikov je Podsaharska Afrika primerljiva z državami v razvoju, vendar je zaostanek za EU še zelo velik.

Kakšna je optimalna stopnja investicij v infrastrukturo? Odločanje o tem, koliko je treba vložiti v infrastrukturo, je vedno povezano s težavami, odločitve pa na smejo biti politične. Večina študij je ugotovila, da države z nizkim in srednje nizkim dohodkom vlagajo v zadovoljevanje potreb manj od zahtevane ravni, ki temelji na predvideni rasti BDP. Svetovna banka predlaga, da bi morale države z nizkim dohodkom nameniti za investicije 4,2 % BDP in približno 3,3 % BDP za vzdrževanje infrastrukture (Handley, Higgins, Sharma, Bird & Cammack 2009).

Tabela 19: Izdatki, namenjeni za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo v letu 2007 (v % BDP)

	Izdatki za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo
Južnoafriška republika	10
Kamerun	5
Kenija	8
Nigerija	3
Senegal	11
Zimbabve	4 (2005)
EU	6

Vir: The World Bank, Data & Statistics, 2009.

Podatki iz tabele 19 prikazujejo, koliko so nekatere države Podsaharske Afrike v letu 2007 namenile za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo. Tako je na primer Senegal za to namenil kar 11 % BDP, Južnoafriška republika 10 % BDP, EU pa zgolj 6 % BDP. Po razpoložljivih podatkih Svetovne banke (2009) sta najmanj izdatkov za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo namenila Zimbabve (4 % BDP leta 2005) in Nigerija (3 % BDP leta 2007).

Podsaharska Afrika je ujeta v tehnološko past, to pa je v nasprotju s trendom v državah v razvoju. Tako države v razvoju, zlasti v Aziji, kot podpora rasti produktivnosti in širitvi industrijske proizvodnje vlagajo precej sredstev v izboljšanje raziskovalne in znanstvene infrastrukture, povprečen vložek držav Podsaharske Afrike za ta namen pa je minimalen oziroma premajhen, da bi lahko nadoknadile zaostanek vsaj za državami v razvoju. Po podatkih organizacije UNESCO o izdatkih za raziskave in razvoj iz leta 2005 (v nadaljevanju R&R), kot jih navaja Fofack (2008), je bil prispevek Azije k celotnemu svetovnemu vložku v R&R 32 % in je presegel celo delež EU, ki je bil 27 %. Nasprotno pa je bil delež Podsaharske Afrike najnižji, in sicer zgolj 0,6 %, in se je še naprej zniževal. Države Podsaharske Afrike so po večini zbrane na dnu tehnološke lestvice. Lahko bi rekli, da je poleg drugih dejavnikov v veliki meri prav tehnološka past odgovorna za začarani krog revščine v tej regiji. Eden izmed poglavitnih problemov je omejeno geografsko širjenje tehnologije (Fofack, 2008).

Leta 1999/2000 so vse države v razvoju za R&R namenile 158,4 milijard USD PPP bruto izdatkov, od tega Afrika samo 5,8 milijard USD PPP. Južnoafriška republika je s 3,6 milijarde USD PPP prispevala 62 % teh izdatkov v Afriki (tabela 20), preostale države Podsaharske Afrike pa so prispevale le 1,1 milijarde USD PPP. Prav tako je Južnoafriška republika namenila največji delež BDP za R&R, in sicer 0,8 % oz. samo 0,1 odstotne točke manj kot države v razvoju. Vse preostale države Podsaharske Afrike so za R&R namenile le 0,2 % BDP (UNESCO, 2004).

Tabela 20: Bruto izdatki za R&R (BIRR) v milijardah USD PPP in intenzivnost R&R (BIRR/BDP)

	1996/1997		1999/2000	
	BIRR	BIRR/BDP	BIRR	BIRR/BDP
Svet	549,7	1,6%	755,1	1,7%
Razvite države	460,4	2,2%	596,7	2,3%
Države v razvoju	89,3	0,6%	158,4	0,9%
Afrika	4,3	0,3%	5,8	0,3%
Južnoafriška republika	2,5	0,7%	3,6	0,8%
Druge države Podsaharske Afrike	0,6	0,1%	1,1	0,2%
EU	137,9	1,9%	174,7	1,9%

Vir: *A Decade of Investment in Research and Development (R&D): 1990–2000*, UNESCO, 2004.

Tehtna razloga za slabo stanje tehnološke oziroma raziskovalne infrastrukture v Podsaharski Afriki sta splošna nerazvitost in revščina. Adubifa (2004, str. 8) navaja splošne značilnosti nacionalnih raziskovalnih sistemov v tej regiji: nestabilna podpora R&R, pomanjkanje politične angažiranosti vodilnih vladnih akterjev, nizka ozaveščenost javnosti o nujnosti in pomembnosti znanstvenih in tehnoloških zmogljivosti ter pomanjkanje priznanj in nagrad za dosežke v znanosti.

Znanost in tehnologija sta skupaj s številom strokovnjakov v Podsaharski Afriki še vedno na začetni in prenizki ravni, da bi lahko konkurirali na svetovnem trgu. Zasebnih investicij v tehnološki in znanstveni razvoj je zelo malo. Leta 1997 je bil delež vseh neposrednih tujih investicij, usmerjenih v države v razvoju, v Afriki samo 3 %. Regiji tako primanjkuje znanstvenih in tehnoloških zmogljivosti za spopadanje z izzivi globalizacije, zlasti za udeležbo na mednarodnih pogajanjih na področju ekonomskih, finančnih in okoljskih režimov. Število afriških znanstvenikov in inženirjev v poklicni praksi je daleč od svetovnega povprečja. Leta 1997 je bilo z afriškega kontinenta le 0,8 % strokovno pregledanih publikacij in samo 0,2 % prijavljenih patentov na svetu (Adubifa, 2004).

Regiji primanjkuje izobraženega kadra. Na univerzah in v javnih raziskovalnih ustanovah deluje premajhno število ustrezno izobraženih tehnikov, specialistov in menedžerjev, da bi lahko dosegli zaželeno raven raziskav. Poleg tega se v zadnjem desetletju zmanjšujejo sredstva, namenjena posameznemu raziskovalcu, to pa še dodatno otežuje njihovo že tako omejeno delo. Prav tako so vse večji stroški vzdrževanja raziskovalne infrastrukture (laboratoriji, oprema itd.), to pa zaradi slabih finančnih virov vodi v stagnacijo in njeno zastarelost. Raziskovalne skupine

nimajo vedno ustreznih možnosti za svoje osnovno delovanje, pogosto pa nimajo niti dostopa do najnovejše literature. Državne vire sredstev, zlasti vladne subvencije, porabijo predvsem za plače zaposlenih. Raziskovalni projekti so po navadi financirani iz eksternih skladov, posledica tega pa je, da so raziskovalni skladi čezmerno obremenjeni. Spodbujanje politik in nagrad je ugodnejše za upravne in vodstvene funkcije kot za raziskovanje in znanstvene dosežke. To sicer neizogibno vodi do visokih stopenj fluktuacije raziskovalnega osebja, zato so ogrožena tudi prizadevanja za razvoj usposobljenih in izkušenih raziskovalcev (Aubifa, 2004, str. 9).

Spoznanje, da je Podsaharska Afrika tehnološko najslabše razvita regija, je države te regije prisililo, da več pozornosti namenjajo znanstvenemu in tehnološkemu področju. To je številne razvite države spodbudilo k nujni mednarodni pomoči, ki naj bi pripomogla k razvoju začetnih zmogljivosti in k bolj sistematičnemu izkoriščanju tamkajšnjih potencialov. Ključna točka ukrepanja je bila ustvariti razumevanje za obstoječa sredstva in zmogljivosti, ki naj bi postalo temelj novih in inovativnih pobud. Kljub vsem prizadevanjem in kljub podpori vladnih in akademskih institucij pa rezultati niso dosegli pričakovanj. Na področju znanosti in tehnologije se države Podsaharske Afrike še vedno niso pripravljene spopasti z izzivi globalizacije, zlasti ne s spremljanjem mednarodnih pogajanj v ekonomskih, finančnih in okoljskih sistemih (Aubifa, 2004, str. 4).

Afriška podjetja so prisiljena, da se za postavitev svojih tehnoloških zmogljivosti skoraj izključno zanašajo na svoje lastno učenje. Ta prizadevanja pa zaradi slabega financiranja in nezadostne ozaveščenosti o njihovi koristnosti pogosto omejuje pomanjkanje kontinuitete. V Podsaharski Afriki sicer obstajajo različna poslovna združenja in druge strokovne organizacije, vendar je njihovo delovanje bolj ali manj formalno. Tako svojim članom ne dostavljajo nikakršnih tehnoloških storitev, niti ne uporabljajo kolektivnih podpornih sistemov in podobno. Edina izjema je *The Bureau of Standards*,¹⁰ iz katerega, na primer v Keniji, stalno črpajo sredstva za pridelavo hrane in metalurgijo (Pietrobelli, 2006).

Na nacionalni ravni se raziskovalni sistemi še vedno razvijajo počasi, po večini ob podpori donatorskih agencij. Na podlagi prizadevanj v preteklosti so nastale nekatere uspešne znanstvene raziskave, pri katerih pa niso sodelovali srednjekvalificirani tehniki (laboratorijski tehniki, analitiki, statistiki, specialisti v obdelavi podatkov, strokovnjaki za vzdrževanje opreme itd.), čeprav je njihova vloga v raziskavah zelo pomembna (Aubifa, 2004, str. 8).

Podsaharska Afrika skuša tehnološko vrzel zmanjšati z različnimi strategijami. Priporočljivo bi bilo, da bi si regionalna strategija prizadevala za sočasno doseganje več ciljev (Aubifa, 2004, str. 8): okrepiti bi morala sposobnost vlade za učinkovito obravnavo znanosti in tehnologije ter ju vključiti v nacionalne strategije razvoja in projektiranja; politike znanosti in tehnologije morajo

---

¹⁰ The Bureau of Standards je zakonsko telo, ki ga je določil Standards Act iz leta 1968. Njegove najpomembnejše naloge so oblikovanje, spodbujanje in izvajanje standardov za blago, storitve in procese. Za te proizvode razvija in uveljavlja tehnične predpise ter preverja, kateri proizvodi in kako vplivajo na zdravje in varnost (Bureau of Standards Jamaica, 2009).

biti jasne in vključene v celotno ogrodje nacionalne gospodarske politike; zainteresirane strani je treba ozavestiti o potrebi vlaganja v znanost in tehnologijo, o potencialnih koristih in priložnostih, ki jih znanost in tehnologija ponujata družbi za pospeševanje socialnega in gospodarskega razvoja; spodbujati je treba doseganje konsenza glede politike na področju znanosti in tehnologije ter za ta namen ustanoviti delovno skupino kompetentnih predstavnikov javnega in zasebnega sektorja.

Operativno izvajanje strategije je treba dopolniti z nacionalnimi ukrepi. Različne pristope je treba usmeriti v zadovoljitev potreb izbranih držav, skupna potreba vseh pa je pridobitev formalno usposobljenih znanstvenikov in mladih študentov, ki bi jih bilo mogoče zaposliti v globalni intelektualni industriji (Aduwifa, 2004).

Predlagani so trije možni mehanizmi posredovanja, in sicer: celovita študija zbiranja in analiziranja verodostojnih znanstvenih in tehnoloških podatkov, program *Millennium Science Initiative* (MSI) in posebni programi v skupinah držav. Poglavitni cilj MSI je spodbujanje pionirskih raziskav in izobraževanje najboljših znanstvenikov v državah v razvoju. MSI bo moral za povečanje svojega vpliva v Podсахarski Afriki v svoj program vključiti številne afriške raziskovalce, znanstvenike in študente. V okviru posebnih programov v več državah izvajajo različne dejavnosti za izboljšanje tehnološkega razvoja, in sicer: ozaveščanje javnosti, spodbujanje politike znanstvenega in tehnološkega raziskovanja, ustvarjanje zmogljivosti za nastanek nacionalnih znanstvenih in tehnoloških sistemov, krepitev nacionalnih akademij, organiziranje tehnoloških nalog ter spodbujanje znanstvene proizvodnje (Aduwifa, 2004).

Industrijske in tehnološke zmogljivosti Podсахarske Afrike so daleč pod pričakovanji. Kljub več let trajajoči ekonomski liberalizaciji je proizvodni sektor v večini držav še vedno zanemarljiv. Podjetja so manjša, manj učinkovita in manj inovativna kot v drugih državah v razvoju. Poleg političnih in upravljaljskih problemov razvoj industrije v regiji zavirajo tudi strukturne omejitve, na primer slabo in nezadostno uvajanje sodobnih znanj in fizične infrastrukture. Dejstvo je, da so afriška podjetja revna na področjih temeljnega tehnološkega sistema in tehnološke zmogljivosti. Ta velikanska ovira za razvoj proizvodnje pa zahteva učinkovite odzive vodilnih politik (Pietrobelli, 2006).

3.5 Institucionalni okvir

Dandanes se pred oblikovalci politik ne postavlja več vprašanje, ali so institucije pomembne, temveč katere so pomembne in kako pridobiti zaradi njih. Rodrik (2000) je prepričan, da institucije v grobem lahko razdelimo na tržne in netržne, čeprav med njimi ni jasne ločnice, ter da je demokracija metanosilec postavitve dobrih institucij. Institucije razdeli v pet skupin: institucije lastninske pravice, regulatorne institucije, institucije za makroekonomsko stabilizacijo, institucije za socialno zavarovanje ter institucije za obvladovanje konfliktov. Kot primere konkretnih institucij navaja pravno urejenost, visoko kakovost sodstva, institucije

reprezentativne politike, svobodne volitve, neodvisne sindikate, socialno partnerstvo, institucionalizirano predstavništvo manjšinske skupine in socialno zavarovanje. Tržne institucije ne morejo brezhrebno delovati brez netržnih institucij, z drugimi besedami, za popolno delovanje trga mora obstajati in delovati sistem zakonodaje in sodišč. Ena izmed pomembnejših stvari je pomembnost zasebne pobude in spodbude. Vsi primeri uspešnega razvoja so v končni fazi kolektivni rezultat posameznih odločitev podjetnikov o vlaganju v nov, tvegan kapital in o uvedbi novih stvari. Dobra novica je, da je homo economicus v državah v razvoju živ in zdrav (Rodrik, 2000). Pa je res?

Podsaharska Afrika je postala sinonim za gospodarsko nerazvitost. Pri tem pa je pogosto prezrto, da ni prizadeta samo zaradi gospodarske nerazvitosti, ampak tudi zaradi tragedije ljudi. Še vedno jih skoraj polovica živi v skrajni revščini – z manj kot 1 USD na dan. Po podatkih Svetovne banke pa, žal, še vedno živi v revščini, torej z manj kot dvema dolarjema na dan, povprečno 72 % mladih (tabela 21). Skrb zbujajoča je tudi podhranjenost prebivalcev Podsaharske Afrike. Po podatkih ZN je bilo leta 2002 na jugu Afrike na robu lakote 12,8 milijona ljudi. Podsaharska Afrika je edina regija na svetu, ki je v zadnjih 25 letih postala še revnejša, kot je bila (Effeh, 2005).

Tabela 21: Pojav revščine med mladimi v Podsaharski Afriki (v %)

Država	Manj kot 2 USD/dan	Država	Manj kot 2 USD/dan
Burundi, 1998	85,7	Malavi, 1997	66,3
Slonokoščena obala, 1998	46,5	Nigerija, 1996	92,9
Kamerun, 2001	49,1	Sierra Leone, 2003	68
Etiopija, 2000	70,7	Uganda, 1999	93,8
Gana, 1998	66,5	Zambija, 1998	86,3
Kenija, 1997	54,4	SSA – 13 (povprečna vrednost)	72,1
Madagaskar, 2001	81,7	SSA – 13 (srednja vrednost)	70,7
Mozambik, 1996	75,4		

Legenda: * SSA – Podsaharska Afrika kot regija

Vir: World Bank, Africa Development indicators 2008/2009, str. 1, tabela 1.

Vsi kazalniki gospodarskega razvoja kažejo na gospodarsko nerazvitost in veliko revščino regije. Kot da to ni dovolj, pa je regijo hudo prizadela tudi epidemija okužbe z virusom HIV oz. z aidsom (posledice epidemije so opisane nekoliko pozneje). V regiji so izjemno pogoste naravne katastrofe, kot so poplave in suše, ki prebivalstvu še otežujejo že tako težko življenje. Zelo moteče pa je, da ima zelo majhno število vlad, če sploh katera, pripravljene vsaj osnovne načrte za take primere. Če nič drugega, bi lahko zagotovili preproste žitne silose, ki bi prebivalcem prihranili veliko ponižanje, predvsem pa agonijo stalnega zanašanja na tujo pomoč (Effeh, 2005).

Nezmožnost razvoja Podsaharske Afrike je v veliki meri posledica zgodovine in kulture te regije. Vladarji so bili vedno razpeti med tradicionalnimi oblikami upravljanja in družbeno organiziranostjo (ki je pogosto temeljila na plemenih, rodovih ter jezikovnih in sorodstvenih skupinah) ter med sodobnimi oblikami vladanja. Regija je prepletena z različnimi kulturami,

vendar je bilo pred prihodom Evropejcev v Podsaharsko Afriko to bogastvo raznolikosti kultur še večje. Številni analitiki menijo, da so bile v regiji pred kolonializmom dobro uveljavljene pravice in norme (participativna demokracija, svobodno izražanje mnenj in idej itd.), dobro so bili razviti tudi koncepti pravičnosti, miru in poštenosti. Ob tem pa se vendarle postavlja vprašanje verodostojnosti informacij iz predkolonialnega obdobja, saj je velik del zgodovine Podsaharske Afrike zakoreninjen v ustnem izročilu. Tako lahko za vsak primer spoštovanja človekovih pravic najdemo tudi kršitev teh pravic: tradicionalno pohabljanje žensk z obrezovanjem zunanjih delov spolovil, pretepanje žena in podobno. Številni vladarji so (nekateri pa še vedno) skušali sami upravičiti kršitve človekovih pravic z utemeljitvijo, da je družba odsev značilnosti zgodovinskega in kulturnega razvoja in da mora njihov koncept človekovih pravic nujno dovoljevati takšne izkušnje. Tako je tudi nastala Afriška listina o človekovih pravicah in pravicah ljudstev (Effeh, 2005).

Kot del kulture pa je treba poudariti tudi religijo, ki je v Podsaharski Afriki trdno vpeta v vsakdanje življenje. V zgodovini se je religija v tej regiji spreminjala in razvijala na več načinov, v kulturi in tradiciji pa je bila globoko zakoreninjena že davno pred vdorom islama z Arabskega polotoka in prihodom krščanstva v obdobju kolonializma. Islam, ki se je v Podsaharski Afriki uveljavil že v 8. stoletju, je pustil velik pečat v njihovi kulturi. Študija *General Essay on the Religions of Sub-Saharan Africa* (2009) navaja za Afriko tri velika verska prepričanja: domorodne afriške religije, svetovne religije (baha'i, budizem, krščanstvo, hinduizem, islam, jainizem, sikhizem in zoroastrianizem) ter novo versko tradicijo (afriške neodvisne cerkve). Vsaka etična skupina je na določenem območju razvila svojo religijo, s svojim razumevanjem vloge boga in s svojimi miti. Islam in krščanstvo sta si nekako razdelila celino. Tako islam prevladuje na severni polovici, krščanstvo pa na južni polovici celine (priloga 3). Vsi poskusi spreobrnjenja prvotnih vernikov so se končali z grozovitimi pokoli in vojnami, katerih največje žrtve so bili nedolžni ljudje (*General Essay on the Religions of Sub-Saharan Africa*, 2009).

Problemi nerazvitosti in revščine segajo precej daleč v zgodovino, v obdobje kolonializma. V tem obdobju je bilo zagrešenih zelo veliko kaznivih dejanj proti človeštvu. Prelomnica v kolonializmu afriškega ozemlja se je zgodila na berlinski konferenci (1884–1885), ki naj bi uredila želje in zahteve evropskih sil glede afriškega ozemlja. Sodelovalo je 14 držav: Avstro-Ogrska, Belgija, Danska, Francija, Italija, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Rusija, Španija, Švedska, Turčija, Velika Britanija in ZDA. Pri razdelitvi te celine niso upoštevali nobenega zgodovinskega, etičnega ali drugega dejavnika, povezanega z afriškim prebivalstvom, temveč zgolj kolonialne interese svojih držav in kompromise med njimi (Gerbec, 2007). Ki Zerbo (1977, str. 402) navaja, da so z razpravo o prosti plovbi po reki Niger in prostem trgovanju v kotlini Kongo ter z razglasitvijo obeh območij za območji proste trgovine, povzročili množične pohode v Afriko in ji prizadejali največjo škodo. To je v obdobju režima »krvavi kavčuk« belgijskega kralja Leopolda II. privedlo do sistematičnega pokola in neutemeljenega pohabljenja (najhuje je bilo med leti 1885–1908) približno 10–20 milijonov prebivalcev Demokratične republike Kongo. Gre za primer samo ene države, vendar so se takšne tragedije dogajale po vsej celini (Effeh, 2005).

V začetku 20. stoletja je bila skoraj celotna Afrika popolnoma razkosana in razdeljena med kolonialne sile (slika v prilogi 4). Najpomembnejši evropski osvajalci sta bili Velika Britanija in Francija. Francozi so si prilastili Zahodno Afriko ter Madagaskar na vzhodu, Britanci pa so osvajali Vzhodno Afriko in segli globoko v njeno notranjost. Pridružile so se jima tudi druge države: v kotlini Kongo Belgija, v Eritreji in Somaliji Italija, v Angoli in Mozambiku Portugalska. Z vsako umetno načrtano mejo pa so z nožem zarezali v srce slehernemu prebivalcu Afrike.

Kolonializem je izrodil tradicionalne družbene ureditve, ljudem je načrtno odvzel njihovo temeljno človekovo dostojanstvo, vrednote in spoštovanje, prav tako pa je občutno prispeval tudi k ujetosti v past revščine. Še več, kršena jim je bila temeljna človekova pravica do samoodločanja, ki jo je prav v tedanjem obdobju razglasila Generalna skupščina ZN. Vsa ta kazniva dejanja ter neskončno trpljenje in smrti v obdobju čezatlantskega trgovanja s sužnji so privedla do upravičenega boja za neodvisnost in samoodločbo. Žal pa je neodvisnost številnim povprečnim Afričanom povzročila samo še očitnejše kršitve človekovih pravic njihovih domnevnih osvoboditeljev (Idi Amin v Ugandi, Marcias Nguema v Ekvatorialni Gvineji, »cesar« Jean - Bedel Bokassa v Centralnoafriški republiki). Leta 1963 je bila ustanovljena Organizacija afriške enotnosti (OAU – *Organization of African Unity*), a je žal postala zgolj pravni okvir za ohranitev ali celo poslabšanje bede in trpljenja ljudi. Z vidika človekovih pravic to pomeni, da je organizacija odobrila celo zlorabe, značilne za obdobje neposredno po osvoboditvi. Oji Umzurike, ki je pozneje postal predsednik Afriške komisije za človekove pravice, je jasno povedal, kateri stališči sta v okviru OAU prevladujoči. V številnih neodvisnih afriških državah sta to predvsem ravnodušnost do zatiranja človekovih pravic ter neupravičeno poudarjanje načela nevmešavanja (Effeh, 2005).

Revni Afričani so tako postali ujetniki tragičnega paradoksa: čeprav so bili »osvobojeni« izpod jarma kolonialnega izkoriščanja, so bili ujeti v desetletja tiranskega vladanja, sistematičnega siromašenja in neusmiljenega izkoriščanja svojih lastnih vladarjev. Nekaterim državam, kot na primer Ekvatorialni Gvineji, Gvineji Bissau in Zimbabveju, še vedno ni uspelo odstraniti psihotične tiranije vladarjev. Zato ni presenetljivo, da je 85 % najrevnejših držav na svetu (glede človeškega razvoja) v Podsaharski Afriki (Effeh, 2005).

Po razglasitvi neodvisnosti so afriške države postale sinonim za oborožene spopade. Vendar tak »ugled« ni nastal neupravičeno. Lahko bi rekli, da se je vse skupaj začelo s hladno vojno, v kateri sta se oba nasprotujoča si bloka bojevala prek posrednikov. Tako sta v vojnah tretjega sveta sodelovala kot svetovalni velesili, vendar se neposredno nista spopadla. V tem obdobju so ljudje v Podsaharski Afriki postali žrtve domnevnih ideoloških vojn v Angoli, Etiopiji in Mozambiku. Čeprav je bila hladna vojna zelo pripraven izgovor za nekatere afriške vojne, gotovo ni bil edini. Zdi se, kot da afriški vladarji potrebujejo tak izgovor. Vladi v Eritreji in Etiopiji sta bili pred nekaj leti vpleteni v medsebojno vojno, ki je bila svetovno znana kot najbolj nesmiselna vojna. V resnici je Afriki prav v osrčju celine uspelo ustvariti celo njeno lastno

»svetovno vojno«. Študije poročajo, da je bila leta 2000 več kot polovica držav Podsaharske Afrike v vojni. Generalni sekretar Združenih narodov je v svojem poročilu navedel tale dejstva: od leta 1970 je bilo v Afriki več kot 30 vojn, po večini državljanskih; samo leta 1996 so v 14 državah potekali oboroženi konflikti, katerih posledica je bila polovica vojnih žrtev na svetu ter več kot 8 milijonov beguncev in razseljenih oseb (Effeh, 2005).

Stabilnosti držav Podsaharske Afrike za zdaj še ni mogoče sprejeti za samoumevne, saj se nenehno ponavljajo vzorci iztrebljanja različnih plemen, njihovo versko in kulturno raznolikost pa Zahod izkorišča za svoje lastne namene. Konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let so skušali popolnoma iztrebiti pleme Igbo na jugovzhodu Nigerije, podobne težnje so se po več kot 20 letih ponovile v Ugandi, zdaj pa se scenarij ponavlja v Nubskih gorah v Sudanu (Effeh, 2005). Dandanes po zaslugi svetovnega popotnika Toma Križnarja v Podsaharski Afriki najbolj poznamo vojno v pokrajini Darfur na zahodu Sudana. Effeh (2005) je prepričan o obstoju jasnega vzorca vladanja, ki je v korist ozkim interesom vladajoče elite in ki ne upošteva in celo prezira temeljne potrebe in interese navadnih prebivalcev Podsaharske Afrike.

Reven nigerijski krojač je dejal: »Ko smo bili pod vojaškim režimom, nam vlada ni dala ničesar, vendar smo imeli mir. Zdaj, ko smo v demokraciji, pa še vedno ne dobimo ničesar od vlade, vendar tudi nimamo miru.« Takšna stališča pa so v akademski literaturi o Afriki pogosto prezrta, saj se zdi, da so avtorji odločeni poudarjati domnevno nov začetek demokracije v regiji. Svetovna banka je v eni izmed svojih publikacij objavila, da je v prvi polovici devetdesetih let večina afriških vlad priznala načelo demokracije in da so do leta 1999 v skoraj vseh državah potekale večstrankarske volitve. Publikacija IMF prav tako poudarja, kako domnevna politična liberalizacija in participacija demokracije dopolnjuje gospodarske reforme v regiji (Effeh, 2005).

V resnici pa se demokratični voditelji po ničemer ne razlikujejo od svojih kolegov iz obdobja po pridobitvi neodvisnosti, v številnih primerih pa so še slabši. Vsekakor se je izkazalo, da je izraz demokratičnega upravljanja le cinična fasada oziroma prikrito ohranjanje preteklosti. Zdi se, da je bilo celo veliko prizadevanje predsednika Južnoafriške republike Thaba Mbekija za »afriško renesanso« v obdobju od leta 1999 do 2008 oziroma njen razcvet zakoreninjen v čistem eskapizmu in presenetljivi otopelosti. Eden izmed njegovih poskusov je bil ponesrečen poskus izpodbijanja splošno sprejetega znanstvenega dejstva, da aids povzroča virus HIV, namesto da bi se osredotočil na ukrepe in pandemijo samo. V Nigeriji se domnevno demokratično izvoljeni voditelj Obasanjo ni izkazal samo kot vzoren kršitelj človekovih pravic, ampak je skušal celo opravičiti brutalen pokol, ki so ga njegovi vojaki zagrešili nad neoboroženimi civilisti. Kralj Svazija si je iz državnega proračuna kupil zasebno letalo, vredno 45 milijonov USD oziroma toliko, kot je vreden celoten državni proračun za zdravstvo, hkrati pa Svazijci umirajo od lakote ali zaradi virusa HIV oziroma aidsa. Takšnih in podobnih primerov demokracije je še zelo veliko, tako rekoč v vsaki državi Podsaharske Afrike. V njih se kršitve človekovih pravic pojavljajo na vsakem koraku, vključno s prirejenimi volitvami, zatiranjem svobode tiska, političnem mučenjem in ubijanjem (Effeh, 2005).

Tako kot je demokratičnost v državah Podsaharske Afrike zgolj na »papirju«, je pod vprašajem tudi drugo delovanje držav in njihovih institucij. Delovanje države temelji na pravnem aktu. V Podsaharski Afriki je spoštovanje pravne države od države do države različno, vendar se stanje v zadnjem času nekoliko izboljšuje. Vse države se trudijo, da bi doma in v tujini spoštovale načela pravne države, vendar nekatera bolj kot druga. Delovanje pravne države sicer otežujejo številne negativne sile. Številne države so ujete v past boleznih (malarija in HIV/aids), revščine in nepismenosti, pa tudi v past destruktivnih in nesprejemljivih predstavnih, ki delujejo kot centrifugalna sila (civilne vojne, oboroženi spopadi itd.) in od katerih ni nobene politične, socialne in gospodarske koristi. Druga pomembna destruktivna sila v regiji pa je zlo korupcije, ki v vsaki državi sistematično uničuje družbeno in upravljavsko strukturo. Javnomenjska raziskava, izvedena leta 2006, je pokazala, da so bili ljudje bolj zadovoljni z življenjem pred petimi leti in da za svoje nezadovoljstvo obtožujejo skorumpirane politične voditelje svojih držav. Menijo tudi, da je velik problem prav korupcija. Treba pa je opozoriti, da je precej držav ustanovilo svoje neodvisne protikorupcijske komisije za boj proti temu socialnemu zlu (kako uspešne so, je seveda drugo vprašanje). Problem nekaterih držav Podsaharske Afrike je centralizirano vodenje, to pa najbolj vpliva na ljudi, ki živijo pod pragom revščine, zlasti na podeželskih območjih. Pomanjkanje formalnih državnih institucij na podeželju otežuje dostop teh ljudi do pravnega varstva, formalnega zakonskega pregona in zaščite. Posledica tega je širjenje prakse tradicionalnega prava. Vendar pa je zatekanje k tradicionalnemu pravu in kulturi kot sredstvu za reševanje sporov največkrat tudi kršitev človekovih pravic. V takih razmerah je ideološko govoriti o oblikovanju pravne države (Shivute, 2008).

Gospodarski in finančni razvoj Afrike sta soodvisna. Razvit in dobro delujoč finančni sektor je ključni sestavni del gospodarstva, pospeševanja izmenjave blaga in storitev, zbiranja prihrankov, razporejanja razpoložljivih virov, hkrati pa pomaga tudi pri diverzifikaciji tveganja. Pomemben negativen vpliv na finančni sektor v Podsaharski Afriki imajo: politična nestabilnost, nefunkcionalen pravni sistem, slaba infrastruktura, nizek dohodek in visoka inflacija. Podsaharska Afrika se je finančno začela razvijati šele po letu 1980. Napredek je mogoče opaziti na trgih vrednostnih papirjev, življenjskega zavarovanja in posojil. Vsa tri področja se krepijo, kljub temu pa v finančnem sektorju držav Podsaharske Afrike še vedno obstaja velika vrzel. Finančno najrazvitejše območje je Južna Afrika (Mauritius), najmanj pa Osrednja Afrika (Demokratska republika Kongo). Ponekod na podeželskih območjih je še vedno živ star način varčevanja – prebivalci svoje prihranke zakopljejo v zemljo oziroma jih shranijo pod streho ali pa kar pod blazino. Problem finančnega razvoja v regiji je, da so ljudje šele pred nedavnim začeli krepiti zaupanje v finančne institucije, a jim nekateri še vedno ne zaupajo. Še posebej po mnenju tistih z nizkimi dohodki sta veliko tveganje in nevarnost zlasti neotipljivost in nelikvidnost zavarovanj in vrednostnih papirjev (Ngo – Mambongo & Lawal, 2008).

Na področju poslovanja je Afrika pozabljen kontinent. Delež afriške celine v svetovni trgovini je zelo majhen in še ta po večini zajema naravne vire. Delež tujih neposrednih investicij je še manjši, samo 3 %. Na večini trgov vrednostnih papirjev v regiji, na katerih majhno število lastnikov (multinacionalna podjetja in družinski interesi) obvladuje večinski tržni delež, obstaja

visoka koncentracija lastništva. Tako na primer v Keniji pet največjih multinacionalnih podjetij obsega več kot polovico kapitalizacije trga, vsa pa imajo obvladujoče delničarje. Formalno imajo manjšinski delničarji še vedno potrebno pravno in institucionalno varstvo, vendar je učinkovitost zakonodaje počasna, sodišča so na splošno v zaostanku, primanjkuje pa jim tudi sodnikov in odvetnikov s strokovnim znanjem. Zasebni lastniki in drugi neposredni investitorji morajo zato za zagotovitev pravilnega upravljanja razviti alternativne mehanizme. Sekretariat Commonwealtha je v Podsaharski Afriki sponzoriral obsežen program za usposabljanje direktorjev, s katerim naj bi spodbudil delničarski aktivizem in ustvaril bazo pristojnih direktorjev po vsej celini. Večina držav je sprejela tudi mednarodne računovodske standarde ali standarde s podobnimi zahtevami. Velike mednarodne revizijske hiše (PricewaterhouseCoopers, KPMG, Deloitte&Touche in Ernest&Young) so večini velikih podjetij v regiji zagotovile revizijsko in davčno svetovanje (Nganga, Jain & Artivor, 2003). Tako kot na finančni sektor tudi na poslovnega vplivajo nestabilno politično okolje, slab pravni sistem in podobno. Vse to pa povečuje tveganje tako za javne kot zasebne vlagatelje. Problem je, da institucionalni okvir v Podsaharski Afriki preprosto ne funkcioniira.

Poleg vseh teh dejavnikov pa tako prebivalce kot vlade regije pestijo še velikanske težave, ki jih povzroča epidemija virusa HIV oz. aidsa. Podsaharska Afrika je regija, ki jo je najbolj prizadela epidemija aidsa, saj je z virusom HIV okužena več kot tretjina (67 %) prebivalstva, aids pa je v letu 2007 povzročil kar 75 % smrti (tabela 22). Okuženih je več žensk (60 %) kot moških. Samo v Južnoafriški republiki je kar 35 % vseh okuženih z virusom HIV in 38 % vseh smrti zaradi aidsa v regiji. V Podsaharski Afriki je zaradi epidemije osirotelo skoraj 12 milijonov otrok, starih manj kot 18 let. Skrb zbujajoč podatek je tudi, da skoraj 90 % okuženih otrok, mlajših od 15 let, živi v Podsaharski Afriki. Razširjenost epidemije se sicer v zadnjem času nekoliko umirja, vendar so številke okuženih še vedno previsoke, predvsem v južnem delu Afrike. Leta 2007 je bilo v Južnoafriški republiki z virusom HIV okuženih 35 % prebivalcev, v Svaziju 26 %, v Lesotu in Mozambiku pa se je zelo povečalo število okuženih nosečnic (Report on the global AIDS epidemic, UNAIDS, 2008).

Tabela 22: Ocenjeno povprečno število ljudi z virusom HIV ter smrti in sirot zaradi aidsa v letih 2001 in 2007

	Ocenjeno št. ljudi, ki živijo z virusom HIV				Ocenjeno število smrti zaradi aidsa		Sirote zaradi aidsa	
	Odrasli (15+) in otroci (0–14)		Otroci (0–14)		Odrasli (15+) in Otroci (0–14)		Otroci (0–17)	
	2001	2007	2001	2007	2001	2007	2001	2007
Svet	29.500.000	33.000.000	1.600.000	2.000.000	1.700.000	2.000.000	8.000.000	15.000.000
Podsaharska Afrika	20.400.000	22.000.000	1.400.000	1.800.000	1.300.000	1.500.000	6.500.000	11.600.000
Etiopija	920.000	980.000	75.000	92.000	70.000	67.000	310.000	650.000
Južnoafriška republika	4.700.000	5.700.000	150.000	280.000	180.000	350.000	400.000	1.400.000
Gana	260.000	260.000	12.000	17.000	15.000	21.000	45.000	160.000
Nigerija	2.200.000	2.600.000	150.000	220.000	130.000	170.000	460.000	1.200.000

Vir: 2008 Report on the global AIDS epidemic, UNAIDS/WHO, 2008.

Poglavitni razlog za epidemijo virusa HIV v Podsaharski Afriki je še vedno mnogoženstvo, najnovejše raziskave pa kažejo, da so razlogi za epidemijo veliko bolj raznovrstni. Tako so pomembni dejavniki okužbe tudi prostitucija, analni spolni odnosi med moškimi ter intravenozna uporaba droge. Visoka stopnja spolne prenosljivosti virusa je tudi razlog, da v Podsaharski Afriki živi največje število otrok, okuženih z virusom HIV. Demografske in zdravstvene raziskave v petih državah Podsaharske Afrike (Burkina Faso, Gana, Kamerun, Kenija in Tanzanija) kažejo, da je v dveh tretjinah primerov heteroseksualnih parov, okuženih z virusom HIV, okužen le eden od partnerjev. Ugotovili so tudi, da je uporaba kondomov zelo redka. Tako je na primer v Burkini Faso skoraj 90 % parov, vključenih v raziskavo, povedalo, da pri zadnjem spolnem odnosu niso uporabljali kondoma. V Maliju je bila leta 2006 z virusom HIV okužena več kot tretjina (35 %) ponudnikov spolnih uslug, vključenih v raziskavo. V Zambiji je z virusom HIV okuženih 33 % vprašanih moških, ki so imeli spolni odnos z moškim. V kenijskem pristaniškem mestu Mombasa je z virusom HIV okuženih 43 % moških, ki imajo spolni odnos izključno z moškimi. Na vzhodu in jugu Afrike je vedno pogostejši razlog za okužbo intravenozna uporaba droge, na Mauritiusu pa je to celo poglavitni razlog. Študije v kenijskih mestih Mombasa in Nairobi so pokazale, da je z virusom HIV okuženih 50 oziroma 53 % testiranih ljudi, ki drogo uporabljajo intravenozno (Report on the global AIDS epidemic, UNAIDS, 2008).

V državah, v katerih je veliko prebivalcev okuženih z virusom HIV, se je življenjska doba skrajšala tudi za več kot 20 let, gospodarska rast se je upočasnila, povečala se je revščina gospodinjstev. Na jugu Afrike se je povprečna pričakovana življenjska doba ob rojstvu znižala na stopnjo, ki je bila značilna za obdobje okoli leta 1950. V Zimbabveju se je znižala celo na manj kot 40 let (WHO, 2006). V Južnoafriški republiki se je v obdobju od leta 1997–2005 več kot potrojila smrtnost žensk v starostni skupini od 20–39 let, vzrok kar 40 % smrti pa je bil aids. Kljub najštevilnejši okuženosti z virusom HIV pa v Podsaharski Afriki najmanj okuženih prejema protiretrovirusna zdravila. Stanje se sicer izboljšuje, vendar je leta 2007 prejelo zdravilo le nekaj več kot 2,1 milijona okuženih, to pa je manj kot 10 % tistih, ki so bili tega leta okuženi z virusom HIV (Report on the global AIDS epidemic, UNAIDS, 2008). Eden izmed poglavitnih razlogov za nedostopnost zdravil je, da si regija ne more privoščiti patentiranih zdravil, zdravila, ki jih dobijo iz razvitega sveta, pa so na afriškem trgu velikokrat dražja kot v razvitem svetu. Virus HIV ne vpliva samo na demografske dejavnike, ampak tudi na makroekonomske. Žal obstaja zelo malo podatkov o vladnih stroških in financiranju ukrepov. Leta 2000 naj bi se dohodek na prebivalca zaradi virusa HIV znižal za 0,7 odstotne točke na leto. Prav tako se zaradi virusa oz. zaradi izdatkov za preventivne in kurativne ukrepe zmanjšujejo prihranki gospodinjstev in vlade (The African Development Forum 2000, UNECA, 2001).

V pristope za zmanjšanje števila okuženih z virusom HIV bo morala regija vključevati strategije za spremembo spolnega vedenja in vedenja uživalcev drog, spodbujati bo morala pravilno in dosledno uporabo moških in ženskih kondomov ter zmanjšanje števila spolnih partnerjev, izboljšati bo morala upravljanje spolno prenosljivih okužb, povečati dostop do testiranja okuženosti z virusom HIV in do svetovanja, povečati dostop uživalcev drog do programov in institucij, kot so komune (v Podsaharski Afriki poteka *Harm Reduction Programme*, ki je

namenjen odvisnikom od droge, še posebej tistim, ki spadajo v rizično skupino okužbe z virusom HIV, deluje pa na podlagi varovanja dostojanstva in človekovih pravic odvisnikov), spodbujati bo morala medicinsko obrezovanje moških in zagotavljati učinkovit nadzor okužb v zdravstvenih ustanovah. Velik korak k preventivi bodo storili s poučevanjem mladih v šolah o spolnosti, zaščiti, spolno prenosljivih boleznih in škodljivosti drog (Report on the global AIDS epidemic, UNAIDS, 2008).

Kot sem že omenila, v Podsaharski Afriki ne deluje institucionalni okvir. Namesto da bi institucionalni okvir spodbujal gospodarski razvoj, ga v Podsaharski Afriki kvečjemu zavira. Regija je začela zaostajati v razvoju že v novejši zgodovini. Bila je žrtev krutega kolonializma, številnih vojn in diktatorskih voditeljev. Razpeta je bila med tradicionalne in sodobne oblike vladanja. Konec 20. stoletja naj bi vse države postale demokratične, vendar demokracija v pravem smislu ne funkcionira. Tudi pravni sistem še ne funkcionira tako, kot bi moral. Sodišča so v zaostanku, primanjkuje jim sodnikov in pravnikov, poleg tega pa jih ovira tudi povsod razbohotena korupcija. Ključni sestavni del gospodarstva je razvit in dobro delujoč finančni sektor, vendar je finančni sistem v Podsaharski Afriki slabo razvit. Domačega varčevanja tako rekoč ni, tujih investicij je prav tako malo, neotipljivost in nelikvidnost zavarovanj in vrednostnih papirjev pa sta za tamkajšnje prebivalce še vedno preveč tvegana in prenevarna. Zdravstvene institucije so v slabem stanju, saj niso sposobne obvladovati epidemij, ki razsajajo po regiji, predvsem ne množične okužbe z virusom HIV oz. aidsa. Vsa ta dejstva institucionalnega okvira v veliki meri pripomorejo h gospodarski nerazvitosti in k vse večji revščini v Podsaharski Afriki.

4 VLOGA MEDNARODNIH ORGANIZACIJ PRI POSPEŠEVANJU GOSPODARSKEGA RAZVOJA

Pri razvoju Podsaharske Afrike igrajo pomembno vlogo svetovne organizacije, katerih namen je pospeševanje razvoja in zmanjševanje revščine v državah v razvoju. Organizacije so v ta proces vključene z različnimi projekti in operacijami, s katerimi skušajo vplivati na njihov gospodarski, ekonomski in politični sistem. Združeni narodi, Afriška razvojna banka, Komisija Afriške unije, Evropska komisija, Mednarodni denarni sklad, Islamska razvojna banka, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) in Svetovna banka načrtujejo, da bodo v okviru skupine *MDG Africa Steering Group* z razvojnimi projekti tisočletja rešili na milijone ljudi v Afriki. Skupina si je zadala razvojne cilje, ki so opisani v nadaljevanju.

Izkoreninjenje skrajne revščine in lakote. MDG Africa Steering Group je ta cilj razčlenila na tri manjše cilje, in sicer: a) v obdobju od leta 1990 do 2015 za polovico zmanjšati število ljudi, katerih dohodek je manjši od enega USD na dan; b) doseči polno in produktivno zaposlitev in spodobno delo za vse, tudi za ženske in mlade; c) v obdobju od leta 1990 do 2015 za polovico zmanjšati število ljudi, ki trpijo za lakoto. Ključne rezultate bodo dosegli z uspešnim posredovanjem in z uvedbo afriške zelene revolucije: do leta 2012 bodo za dvakrat povečali

pridelavo hrane, zato se bosta zmanjšala lakota in podhranjenost; preoblikovanje kmetijstva v tržno kmetijstvo bo pospešilo gospodarsko rast; na podlagi nacionalnih programov šolske prehrane in drugih programov bodo izboljšali prehrano otrok, s tem pa se bo izboljšal tudi njihovi učni uspeh; za rizične skupine ljudi, predvsem otrok do dveh let starosti, bodo zagotovili hrano z mikrohranili. Za izpolnitev kratkoročnih nujnih potreb, ki izhajajo iz globalnega zvišanja cen hrane, mora mednarodna skupnost po ocenah nameniti 755 milijonov USD. MDG Africa Steering Group poziva vlade, naj izkoristijo priložnost visokih cen kmetijskih pridelkov za znižanje subvencij, ki spodkopavajo trgovino, kot tudi za odpravo ovir za trgovino s kmetijskimi pridelki. Mednarodna skupnost je v sodelovanju z afriškimi vladami za tamkajšnje kmetijstvo do zdaj namenila od 1–2 milijardi USD na leto, vendar se bo moralo zunanje financiranje do leta 2010 povečati na približno 8 milijard USD na leto. Organizacije, ki delajo na tem projektu, so: FAO (Organizacija za prehrano in kmetijstvo), IFAD (Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva), Svetovna banka ter AU/NEPAD (Afriška unija oziroma Novo partnerstvo za razvoj kmetijstva). Zagotavljanje redne šolske prehrane in drugi programi, namenjeni prehrani otrok, bodo uspešni le ob podpori Mednarodnega sklada Združenih narodov za pomoč otrokom (UNICEF), Svetovne banke ter Svetovnega programa za hrano (WFP), za ta namen pa bo po ocenah potrebnih 4 milijarde USD pomoči na leto. Sčasoma bo treba mednarodno pomoč nadomestiti z vse večjim deležem domačih virov (MDG Africa Steering Group, 2008).

Doseganje splošnega osnovnošolskega izobraževanja ter spodbujanje enakosti med spoloma in neodvisnosti žensk. Do leta 2015 želijo zagotoviti, da bi lahko vsi otroci, dekleta in fantje, v celoti končali osnovnošolsko izobraževanje, poleg tega pa naj bi za 50 % izboljšali stopnjo pismenosti odraslih, doseženo leta 2000. Prav tako naj bi do leta 2015 razširili dostop do srednješolskega, poklicnega in visokošolskega izobraževanja. Do leta 2005 naj bi odpravili razliko med spoloma v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju, do 2015 pa na vseh stopnjah izobraževanja. Izobraževalni programi v Afriki že kažejo prve pozitivne znake. Najpomembnejše organizacije, ki delujejo na tem področju, so AU, UNICEF, Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) in Svetovna banka. Za zagotovitev doseganja razvojnih ciljev na področju izobraževanja do leta 2015 je potrebnih približno 8,3 milijarde USD na leto. Vendar pa v to niso vključeni programi šolske prehrane, prav tako pa tudi ne izdatki za tehnično, poklicno in visokošolsko izobraževanje, ki je ključnega pomena za povečanje gospodarske rasti, tako da bo za te cilje potrebno dodatno financiranje. Poleg finančnih sredstev je za doseganje tega cilja potreben tudi izobraževalni kader. Po ocenah naj bi v Podsaharski Afriki potrebovali kar 4,5 milijona novih učiteljev. Prav tako je tudi pomembno, da si države v razvoju med seboj pomagajo z izmenjavo najboljših praks in medsebojnim učenjem pri oblikovanju in izvajanju celostnega načrta na področju izobraževanja (MDG Africa Steering Group, 2008).

Zmanjšanje umrljivosti otrok, izboljšanje zdravstvenega stanja mater ter boj proti virusu HIV oz. aidsu, malariji in drugim boleznim. Od leta 1990 do 2015 naj bi se umrljivost otrok zmanjšala za dve tretjini, tako da bi bila ta manjša od 5. V istem obdobju naj bi se stopnja smrtnosti mater zmanjšala za tri četrtine, do leta 2015 pa naj bi dosegli tudi splošen dostop do

reproduktivnega zdravstvenega varstva. Do tega leta naj bi ustavili tudi širjenje virusa HIV, tako da bi se število okuženih začelo postopno zmanjševati. Do leta 2010 naj bi imeli možnost zdravljenja vsi, ki so okuženi z virusom HIV, oz. vsi, ki so zboleli za aidsom. Do leta 2015 naj bi ustavili razširjenost malarije in drugih bolezni, tako da bi se število obolelih postopno začelo zmanjševati. Številni ukrepi na področju zdravstva, na primer izboljšanje osnovne zdravstvene infrastrukture, nadzor nad boleznimi, kot je malarija, so pokazali pozitivne učinke delovanja raznih projektov. UNICEF, UNAIDS, Sklad za prebivalstvo Združenih narodov (UNFPA) in Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) so vodilne organizacije na področju zagotavljanja primarnega zdravstvenega varstva. Za doseganje zdravstvenih ciljev bi po ocenah potrebovali približno 25–30 milijard USD zunanjih finančnih sredstev na leto. Za izboljšanje zdravstvenega sistema, zmanjšanje umrljivosti otrok in izboljšanje zdravja mater bi na leto potrebovali 10 milijard USD, za načrtovanje družin pa približno 1 milijardo USD. Samo za preventivne ukrepe in učinkovit nadzor nad epidemijami, kot so aids, malarija, tuberkuloza in različne tropske bolezni, bi potrebovali 17 milijard USD (MDG Africa Steering Group, 2008).

Zagotoviti okoljsko trajnost in razviti globalno partnerstvo za razvoj. Cilj je vključitev načel trajnostnega razvoja v državne politike in programe in znova pridobiti izgubljene okoljske vire. Do leta 2010 naj bi znatno zmanjšali stopnjo izgube biotske raznovrstnosti. Do leta 2015 naj bi za polovico zmanjšali delež ljudi brez trajnega dostopa do pitne vode in osnovnih sanitarij. Do leta 2020 naj bi občutno izboljšali življenjski standard vsaj 100 milijonov prebivalcev revnih četrti. Namen je razvijati odprto, na pravilih zasnovano, predvidljivo in nediskriminatorno trgovanje in finančni sistem ter zmanjšati revščino na nacionalni in mednarodni ravni. Dosegli naj bi obravnavo posebnih potreb najmanj razvitih držav, to pa so: carine in prost dostop najmanj razvitih držav izvoznic na svetovne trge; okrepiti bi bilo treba program odpisa dolgov za visoko zadolžene revne države in odpraviti uradne bilateralne dolgove; vzpostaviti bi bilo treba velikodušnejšo ODA za države, ki so se zavezale k zmanjševanju revščine. Prav tako naj bi pospešili odzivanje na posebne potrebe neobalnih držav v razvoju in majhnih otoških držav v razvoju. Z nacionalnimi in mednarodnimi ukrepi skušajo problem zadolženosti držav v razvoju rešiti tako, da bi bil dolg dolgotrajno vzdržen. Skupaj s farmacevtskimi podjetji naj bi v državah v razvoju zagotovili dostop do cenovno dosegljivih osnovnih zdravil. V sodelovanju z zasebnim sektorjem pa naj bi zagotovili možnosti uporabe nove tehnologije, zlasti informacijske in komunikacijske. Na področju infrastrukture, tehnologije in liberalizacije trgovine so najdejavnejše Svetovna banka, Evropska komisija in Afriška razvojna banka (AfDB). Celotna finančna pomoč na tem področju je ocenjena na 23,7 milijarde USD, obsega pa naslednja področja: za električno energijo in druge moderne energije je potrebnih 11,5 milijarde USD, za transportno infrastrukturo 5,4 milijarde USD, za vodno in sanitarno infrastrukturo 5,8 milijarde USD, za namakalne sisteme 0,8 milijarde USD ter za liberalizacijo trgovine najmanj 0,2 milijarde USD (MDG Africa Steering Group, 2008).

Kot je znano, je velik problem Podsaharske Afrike slab sistem zbiranja statističnih podatkov, na podlagi katerih bi svetovne organizacije načrtovale razvojne cilje in pomoč tem državam. Prav zaradi tega organizacije, kot so Svetovna banka, Ekonomska komisija Združenih narodov za

Afriko (ECA) ter Oddelek za ekonomske in socialne zadeve pri sekretariatu Združenih narodov (DESA), izvajajo nacionalne strategije za razvoj statistike. Zavzemajo se za učinkovito nujno potrebno registracijo, usklajevanje statistike po vsej Afriki, za izboljšanje statističnih zmogljivosti za analizo in razširjanje podatkov ter za vzpostavitev trajnostnih programov usposabljanja, ki bodo dostopni v vseh afriških državah. Po ocenah bi za ta namen potrebovali približno 0,25 milijarde USD (MDG Africa Steering Group, 2008).

Svetovna banka je pripravila programe za svetovni popis intervencij, ki so načrtovali vključitev mladih na trg dela. V Podsaharski Afriki deluje 29 takih programov, ki so največkrat odvisni od zunanjega financiranja mednarodnih donatorskih institucij in njihovih agencij za izvajanje. Ti programi so osredotočeni na pomoč mladim pri samozaposlitvi oziroma pri ustanovitvi samostojnega podjetja in so kombinirani z elementi razvoja strokovnih znanj in usposobljenosti. Primer takega programa je *Youth Dairy Farm Project in Uganda*, v okviru katerega se mladi učijo upravljati z živinorejskimi in kmetijskimi produkti za prodajo. Programi so različno učinkoviti: številni so propadli, nekateri niso dosegali zelenih rezultatov, nekaj pa je tudi uspešnih. Programa *PCY Uganda (Program for the Promotion of Children and Youth)* in *SSACI (Swiss – South African Co – operation Initiative)* sta prejela najvišjo oceno za kakovost posredovanja. PCY si prizadeva za integriran, večdimenzionalen pristop pri spodbujanju potreb otrok in mladine na področjih socialnega dela, podjetništva in samozaposlovanja ter za razvoj lokalnega znanja. Podobni so tudi cilji SSACI. Programa sta pozitivno vplivala na rezultate na trgu dela in sta bila tudi stroškovno učinkovita (Africa Development indicators 2008/2009, 2009).

Uspešnost programov je med vsemi regijami v razvoju najnižje ocenjena v Podsaharski Afriki. Med razlogi za to so majhno število programov o zaposlovanju mladih v regiji, slaba razpoložljivost podatkov in dejstvo, da so ocene le redkokdaj sledile poznejšim rezultatom programov. V Podsaharski Afriki programi, ki so bili vključeni v popis, na splošno niso bili ustrezno ovrednoteni. Tako je na primer enajst programov vključevalo oceno o bruto rezultatih trga dela, šestnajst programov je bilo brez kakršne koli informacije o rezultatih ali pa je bila raven ocene neznana, samo dva programa pa sta imela dovolj informacij za doseg pozitivnega rezultata.

SKLEP

Podsaharska Afrika je najrevnejša regija na svetu, saj v gospodarskem razvoju zelo zaostaja ne samo za razvitim svetom, ampak tudi za državami v razvoju. Analiza kazalnikov gospodarskega razvoja je pokazala, da Podsaharska Afrika zaostaja za državami v razvoju tako rekoč po vseh kazalnikih, razen pri letni rasti urbanega prebivalstva. Tako kot je značilno za države v razvoju, je tudi v Podsaharski Afriki v zadnjih letih letna gospodarska rast visoka, celo višja od svetovnega povprečja. Vendar pa so toliko bolj skrb zbujajoči podatki o visoki stopnji

brezposelnosti in delovni neaktivnosti, o smrtnosti dojenčkov, nepismenosti ter o nizkem odstotku urbanega prebivalstva.

Vzroki za obstoječe stanje so v prav vseh analiziranih dejavnikih rasti. Prvi hud udarec za afriški razvoj so bili kolonialisti. Kolonializem Afriki ni prinesel nič dobrega, zgolj veliko trpljenja, ponižanja in prelite krvi. Oropani dostojanstva in velikanskih količin naravnih virov so bili Afričani prepuščeni skorumpiranim diktatorskim voditeljem, katerih poglavitno vodilo je bila njihova lastna blaginja, ne pa blaginja države in njenih prebivalcev. Tako naravne vire še zdaj po večini črpa vladajoča elita, navadni Afričani pa trpijo pomanjkanje ter se bojujejo v državljanskih vojnah. Vojne, korupcija, nedelovanje pravnega sistema in celotnega institucionalnega okvira so vzroki velike negotovosti za investitorje in podjetja. Tujega kapitala je v Podsaharski Afriki zelo malo, vendar je v zadnjem času opaziti napredek v neposrednih tujih investicijah v naravne vire. Na tem področju bi lahko regija s preudarnim ravnanjem zelo pripomogla h gospodarskemu razvoju in s tem tudi k zmanjšanju revščine. Prav tako so za regijo značilni nizki prihranki ter nizke zasebne in javne investicije. Tako kot v Podsaharski Afriki ne deluje institucionalni okvir, ne deluje niti finančni okvir.

Podsaharska Afrika je ujeta v tehnološko past, to pa je v nasprotju s trendom v državah v razvoju. Investicijski vložek Podsaharske Afrike v tehnologijo je premajhen, da bi te države lahko nadoknadile zaostanek za drugimi državami, npr. za državami v razvoju. Nizka stopnja dostopa do pitne vode in sanitarij ter slaba informacijska in komunikacijska infrastruktura kažeta na nujnost tehnološke revolucije v Podsaharski Afriki. Visoka stopnja okuženosti z virusom HIV oz. aidsom nas opozarja na slab zdravstveni sistem in slabo ozaveščenost prebivalcev o nevarnosti virusa in preventivnih ukrepih. V regiji prav tako primanjkuje izobraženih kadrov. Korenito bi bilo treba spremeniti izobraževalni sistem, saj sta na vseh ravneh občutno prenizki tako stopnja vpisa kot stopnja končanja izobrazbe.

V regiji je zelo slabo razvit tudi trg dela. Stopnja brezposelnosti in predvsem delovne neaktivnosti je zelo visoka. Osrednja zaposlitvena dejavnost je še vedno kmetijstvo, z razvojem pa se počasi odpirajo tudi nova delovna mesta v nekmetijskih dejavnostih. V Podsaharski Afriki vstopajo na trg dela zelo mladi ljudje in velikokrat se družine preživljajo prav z otroškim delom. Ciljna, vendar jasna politika naj bo naslovljena na mlade, predvsem pa naj se ukvarja s problematiko tistih, ki ne izpolnjujejo pogojev trga dela (pomanjkanje delovnih izkušenj, nizka izobrazba, zlasti v ruralnem okolju, selitve iz ruralnega v urbano okolje, zgodnja materinstva itd.). Za hitrejši razvoj se mora regija spopasti s konflikti in diskriminacijo na podlagi spola, etnije, rase, veroizpovedi, kulture, zdravstvenega stanja ali družinskega statusa, to pa zahteva odločna dejanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Achieving the Millennium Development Goals in Africa. *The MDG Africa Steering Group*. (2008). Najdeno 10. avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://www.mdgafrica.org/pdf/MDG%20Africa%20Steering%20Group%20Recommendations%20-%20English%20-%20HighRes.pdf>
2. Adubifa, O. A. (2004). An Assessment of Science and Technology Capacity building in Sub – Saharan Africa. Najdeno 2. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.atpsnet.org/pubs/specialpaper/SPS%2019.pdf>
3. *Africa – Countries*. Najdeno 15. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/0,,menuPK:258664~pagePK:146748~piPK:146812~theSitePK:258644,00.html>
4. Africa Development Indicators 2008/2009, Youth and Employment in Africa: The Potential, the Problem, the Promise. *The World Bank*. (2009). Najdeno 18. marca 2009 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/EXTSTATINAFR/Resources/ADI-200809-essay-EN.pdf>
5. The African Development Forum 2000: Leadership at all levels to overcome HIV/AIDS. *Economic commission for Africa*. (2001).
6. Better Water and Sanitation for the Urban Poor: Good Practice from sub – Saharan Africa. *Water Utility Partnership for Capacity Building (WUP) AFRICA*. Najdeno 22. maja 2009 na spletnem naslovu http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/03/28/000333037_20080328022843/Rendered/PDF/431010WP01NO0P1haran1WSS1Urban1Poor.pdf
7. Brinovec, S., Jeršič, M., Klemenčič, M. M. & Lovrenčak, F. (2000). *Regionalna geografija sveta*. (3. prenovljena izdaja). Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
8. Bureau of Standards Jamaica. (2009). Najdeno 2. avgusta 2009 na spletnem naslovu www.jbs.org.jm/functions.htm
9. Creating opportunity where IFC is needed most. *IFC Annual Report 2007*. Najdeno 13. maja 2009 na spletnem naslovu [http://www.ifc.org/ifcext/annualreport.nsf/Attachments/ByTitle/AR2007_v1_Regions/\\$FILE/AR2007_Regions.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/annualreport.nsf/Attachments/ByTitle/AR2007_v1_Regions/$FILE/AR2007_Regions.pdf)
10. Data & Statistics. Data By Topic. *The World Bank*. (2009). Najdeno 18. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20415471~menuPK:1192714~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>
11. Data & Statistics. Quick Reference Tables. *The World Bank*. (2009). Najdeno 18. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20399244~menuPK:1192714~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419~isCURL:Y~isCURL:Y,00.html>

12. A Decade of Investment in Research and Development (R&D): 1990-2000. *UIS Bulletin on Science and Technology Statistics Issue No. 1, UNESCO*. (2004, 1. april). Najdeno 1. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.uis.unesco.org/template/pdf/S&T/BulletinNo1EN.pdf>
13. Dirie, W. & Miller, C. (2006). *Puščavska roža*. Tržič: Učila International.
14. Dolenc, S. (2008, 19. januar). Kolonializem v Kongu: Krvavi kavčuk iz srca teme. Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.polituss.org/polituss/index.php?option=com_content&task=view&id=463&Itemid=53
15. Effeh, U. E. (2005). Sub – Saharan Africa: A Case Study on How Not to Realize Economic, Social and Cultural Rights, and a Proposal for Change. *Northwestern University Journal of International Human Rights*, 3. Najdeno 20. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.law.northwestern.edu/journals/jihr/v3/2/Effeh.pdf>
16. Fofack, H. (2008). Technology Trap and Poverty Trap in Sub – Saharan Africa. *The World Bank*. Najdeno 25. junija 2009 na spletnem naslovu http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2008/03/28/000158349_20080328145101/Rendered/PDF/wps4582.pdf
17. Fofack, H. & Bayraktar, N. (2007). Specification of Investment Functions in Sub – Saharan Africa. *The World Bank*. Najdeno 11. maja 2009 na spletnem naslovu http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2007/03/14/000016406_20070314160119/Rendered/PDF/wps4171.pdf
18. Frequently Asked Questions. *OPEC*. (2009). Najdeno 27. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.opec.org/library/what%20is%20OPEC/FAQ.pdf>
19. General Essay on the Religions of Sub-Saharan Africa. Najdeno 16. julija na spletnem naslovu <http://philtar.ucsm.ac.uk/encyclopedia/sub/geness.html>
20. Gerbec, M. (2007). Etični konflikt v postkolonialni Afriki: Primer Ruanda in Uganda (*diplomsko delo*). Najdeno 23. julija 2009 na spletnem naslovu <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Gerbec-Martina.PDF>
21. Glas, M. (1994). *Prispevki k politični ekonomiji*. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta.
22. Handley, G., Higgins, K., Sharma, B., Bird, K. & Cammack, D. (2009). Poverty and Poverty Reduction in Sub – Saharan Africa: An Overview of Key Issues. *Overseas Development Institute*. Najdeno 15. junija 2009 na spletnem naslovu <http://www.odi.org.uk/resources/download/600.pdf>
23. Hladna vojna. *Wikipedija, Prosta enciklopedija*. (2009). Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://sl.wikipedia.org/wiki/Hladna_vojna
24. Holmberg, J. (2008). Natural resources in sub – Saharan Africa: Assets and vulnerabilities. *Nordiska Afrikainstitutet*. Najdeno 29. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.nai.uu.se/publications/download.html/978-91-7106-624-4.pdf?id=25268>
25. 2005 ICP Regional Summary: Sub – Saharan Africa. *The World Bank*. Najdeno 16. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://extsearch.worldbank.org/servlet/SiteSearchServlet?q=gdp%20subsaharan%20africa>
26. Igbo people. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. (2009). Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Igbo_people

27. Ki – Zerbo, J. (1977). *Zgodovina črne Afrike*. Ljubljana: Založba Borec.
28. Malačič, J. (2003). *Demografija. Teorija, analiza, metoda in modeli*. (5. izdaja) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
29. McKinley, T. (2005, 15.–16. september). Economic Alternatives for Sub – Saharan Africa: ‘Poverty Traps’, MDG-Based Strategies And Accelerated Capital Accumulation. *Draft Paper for the G-24 Meeting*. Najdeno 16. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.g24.org/mcki0905.pdf>
30. Members and Observers. *WTO*. (2008, 23. julij). Najdeno 22. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20399244~menuPK:1192714~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419~isCURL:Y~isCURL:Y,00.html>
31. The millennium development goals report 2008, *United Nations*. Najdeno 15. julija 2009 na spletnem naslovu <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Data/2008%20Stat%20Annex.pdf>
32. Nganga, S., Jain, V. & Artivor, M. (2003). Corporate Governance In Africa: A survey of publicly listed companies. *London Business School*. Najdeno 25. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.africaplc.com/typetool/uploads/main_news/docs/CGiA%20Final%20Report.pdf
33. Ngo – Mambongo, A. & Lawal, Z. (2008). Financial Development in African countries. *Andrew Young School of Policy Studies Department of Economics: Summer 2008 Internship Program*. Najdeno 25. julija 2009 na spletnem naslovu http://aysps.gsu.edu/econ/files/ECON_NgoMambongo_Lawal_FD Africa_summer08.pdf
34. Njikam, O. (2008, 24. oktober). Do Resource – rich and Resource – poor Sub – Saharan Africa Countries Grow Differently? Najdeno 5. junija 2009 na spletnem naslovu http://www.uneca.org/rcid/documents/Macro_24nov08/NatRes_Growth_SSA_ousmanou.pdf
35. Pietrobelli, C. (2006, 1. november). Fostering technological capabilities in sub – Saharan Africa. Najdeno 17. junija 2009 na spletnem naslovu <http://www.scidev.net/en/science-and-innovation-policy/r-d-in-africa/policy-briefs/fostering-technological-capabilities-in-sub-sahara.html>
36. Religion distribution Africa crop.png. *The Free Encyclopedia*. (2009). Najdeno 22. julija 2009 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/File:Religion_distribution_Africa_crop.png
37. 2008 Report on the global AIDS epidemic. *UNAIDS*. (2008). Najdeno 5. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/HIVData/GlobalReport/2008/2008_Global_report.asp
38. Rodrik, D. (1999). Institutions for High – Quality Growth: What They Are and How to Acquire Them. Najdeno 23. julija 2009 na spletnem naslovu <http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/institutions.pdf>
39. Senjur, M. (1990). *Gospodarski razvoj in razvojna ekonomika, 1.zvezek*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

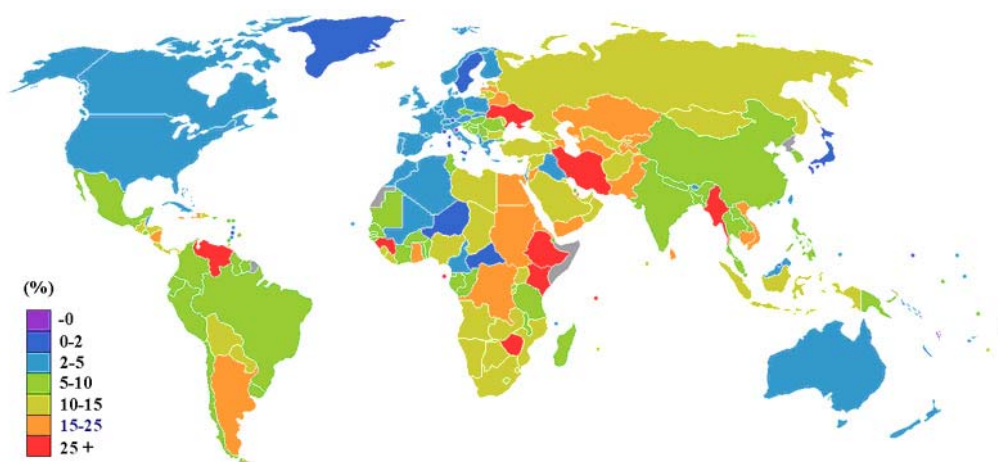
40. Senjur, M. (1999). *Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva*. (3. izdaja) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
41. Shivute, P. The rule of law in sub – Saharan Africa – An overview. Najdeno 23. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/namibia/HumanRights/shivute2.pdf>
42. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 4. januarja 2009 na spletnem naslovu: http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=1&PodrocjeID=4
43. Sub – Saharan Africa: Increasing Impact. *IFC 2006 Regional Report*. Najdeno 15. maja 2009 na spletnem naslovu [http://www.ifc.org/ifcext/africa.nsf/AttachmentsByTitle/2006_Africa_Brochure_English/\\$FILE/SSA2006_FINAL_8.5x11.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/africa.nsf/AttachmentsByTitle/2006_Africa_Brochure_English/$FILE/SSA2006_FINAL_8.5x11.pdf)
44. Sub – Saharan Africa: Mineral resources and political instability. *UNEP*. Najdeno 26. maja 2009 na spletnem naslovu <http://maps.grida.no/go/graphic/sub-saharan-africa-mineral-resources-and-political-instability>
45. Thabo Mbeki. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. (2009). Najdeno 11. julija 2009 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Thabo_Mbeki
46. Total investment - % of GDP. *EUROSTAT*. (2009). Najdeno 31. julija 2009 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec210>
47. UNCTAD Handbook of Statistics Online. *UNCTAD*. (2008). Najdeno 17. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1890&lang=1>
48. What is Harm Reduction? *Open Society Institute*. (2001, 1. januar). Najdeno 7. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/articles_publications/articles/what_20010101
49. The World Bank (2009). Najdeno 10. avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,pagePK:50004410~piPK:36602~theSitePK:29708,00.html>
50. 2007 World Development Indicators. *The World Bank*. (2007). Najdeno 16. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/WDI07frontmatter.pdf>
51. The World Factbook. *Central Intelligence Agency*. (2009). Najdeno 20. aprila 2009 na spletnem naslovu https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/region/region_afr.html
52. World Health Statistics 2009. *World Health Organization*. (2009). Najdeno 20. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Full.pdf
53. Zupančič, P. (2008). Islamistični ekstremizem in terorizem: Procesi radikalizacije (*diplomsko delo*). Najdeno 26. maja 2009 na spletnem naslovu <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/zupancic-petra.pdf>

PRILOGE

Priloga 1: Države Podsaharske Afrike, ki so članice STO (38)

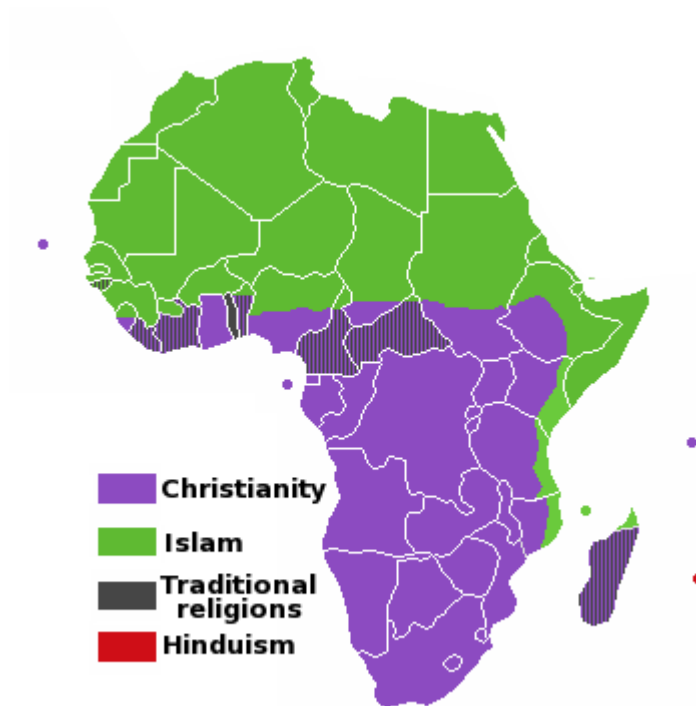
Angola	Mali
Benin	Mavretanija
Bocvana	Mauritius
Burkina Faso	Mozambik
Burundi	Namibija
Centralnoafriška republika	Niger
Čad	Nigerija
Demokratska republika Kongo	Republika Kongo
Gabon	Ruanda
Gambija	Senegal
Gana	Sierra Leone
Gvineja	Slonokoščena obala
Gvineja Bissau	Svazi
Južnoafriška republika	Tanzanija
Kamerun	Togo
Kenija	Uganda
Lesoto	Zambija
Madagaskar	Zelenortski otoki
Malavi	Zimbabve

Priloga 2: Stopnja inflacije (v %)

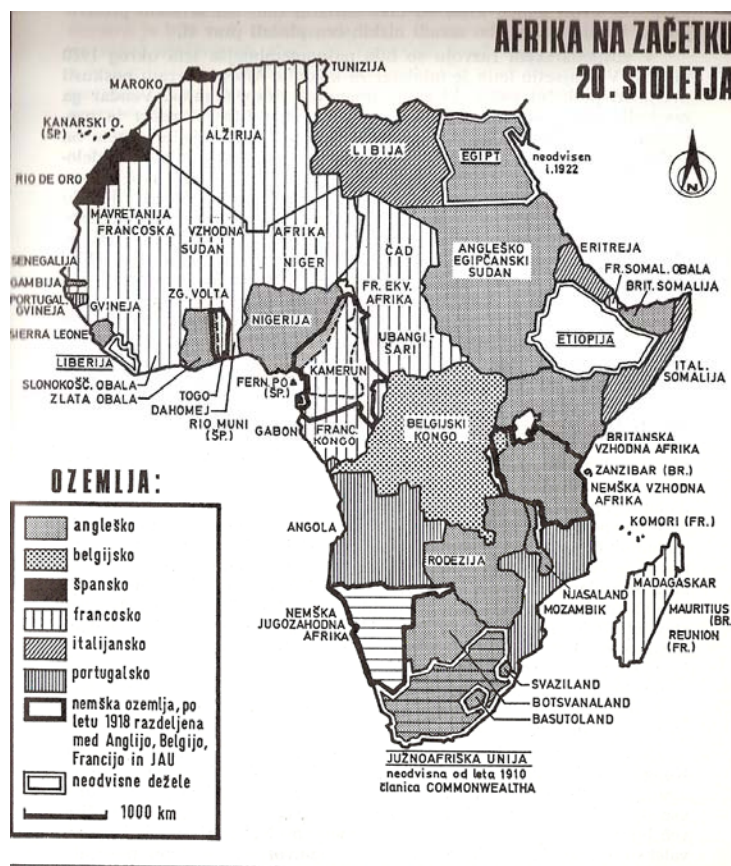
Vir: CIA World Factbook, 2009

Priloga 3: Razširjenost svetovnih religij v Afriki

Vir: en.wikipedia.org

Priloga 4: Kolonije v Podсахarski Afriki v začetku 20. stoletja

Vir: Ki – Zerbo (1977): Zgodovina črne Afrike, str. 425